

argus

jaargang 13 nr 3 oktober 1988

kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer

katten
ganzenverstoring
wildpassages
mollenbestrijding
haalt de jager 2000?

INHOUD ARGUS 88/3

W.L. Jansen; De ganzennotitie van Braks stemt tot droevenis 3**A. van Nierop; Wildpassages? Natuurlijk! 5**

Er zijn al heel wat oplossingen bedacht om platte padden en dassen op onze wegen zoveel mogelijk te voorkomen. Aafke van Nierop inventariseerde de ervaringen, opgedaan met cerviducten, looprichels, deniltrappen en ondergrondse zebra-padden.

E. de Graaff; Voorzichtigheid geboden bij mollenbestrijding 7

Chemische en mechanische mollenbestrijdingsmethoden hebben nogal wat bijeffecten op het milieu en de overige bodemfauna. Alternatieve methoden verdienen, vooral op kleine schaal, meer aandacht.

B. Winters; Slecht jachtbeheer in de Wieringermeer 9

Bij het nest doodgeschoten jonge ransuilen, neergepafte bruine kiekendieven en buizerden, doorstoken eksternesten met onbekende inhoud. Wantoestanden in de kop van Noord-Holland.

P. Venema; Verstoring van ganzen in het Leekstermeergebied 11

Bij ganzentellingen in het Leekstermeergebied (drente) werden gegevens verzameld over verstoringen van ganzen. Jagers en vliegtuigen bleken de grote boosdoeners.

T. Lenders; Verantwoord faunabeheer in het Meinweggebied? 14

We zijn nog lang niet uitgepraat over de Meinweg. De herpetologische studiegroepen vinden de plannen van Ecoplan/IVM namelijk helemaal niet zo leuk. Waarom niet in monotone dennenbossen experimenteren? Het Meinweggebied is zo al mooi genoeg!

H. de Nie; Verwilderde en wilde katten 16

Jagers beschouwen halfverwilderde katten als een ramp in hun jachtveld. Ze beschuldigen ze van "abnormale roofzucht". De pot verwijt de ketel? Hebben ze gelijk en vreten de katten alle fazanten op die zij graag willen schieten? En wat dan nog? Een gesprek met Freek Niewold van het RIN verschaft meer duidelijkheid.

L. Nauta; Jagers op weg naar de eeuwwisseling 18

De publieke opinie keert zich steeds meer tegen de jacht. Het antwoord van de jagers is een slimme public-relations tactiek, steunend op drie poten en met een defensief karakter. Hoe moet dat aflopen?

Kort nieuws

Dit keer door de hele Argus verspreid.

R. Musters; interview met Wiep Jansen 20

De scheidende voorzitter van de SKF krijgt nog één keer de gelegenheid z'n hart te luchten.

deze keer géén tegenslag!

AVONTUUR IN DE NATUUR

DR LASTPOST

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer, postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland. Argus is gratis voor donateurs, die minstens 25 gulden per jaar betalen.

Redactie

Remco Daalder, Lodi Nauta, Henrik de Nie, Marieke Ohm, Wim Ruitenbeek.

Vormgeving

Walter Lentjes

Vaste medewerkers

Ene Fimmen, Fred Hess, Rob Musters.

Redactieadres

R. Daalder, Bestevaerstraat 11, 1056 HD Amsterdam.

Fotoredactie

Pieter Elbers, Ligusterpad 13, 5925 BT Venlo.

Expeditie

Rita Stockmann

Druk

HPC, Arnhem.

Adreswijzigingen naar

Gerard van de Sande, Baan der Vrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel.

Doelstelling

De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Het doel is een ethisch en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De SKF tracht haar doel te bereiken door het verbeteren van wetten, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur

R.W. Akkermans, R.Boeve-Bant, M.A.-Brunt, W.L. Jansen, D.C. de Kempenaer, M. Kerres, W. Lentjes, H. Niesen, H. Pfeiffer, G. van de Sande, R. Stockmann, I. van den Abeelle, F. Hess, J. Webbink.

Sekretariaat SKF

R. Boeve-Bant, postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland. Telefoon 02945-1319/08373-16879/030-731176.

Penningmeester

G. van de Sande, Baan der Vrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel. Telefoon 04116-78446. Postgiro 3522188.

Regiogroepen

Afdeling Limburg, postbus 27, 6114 ZG Susteren. Telefoon 04499-2848.

Afdeling Groningen, postbus 41146, 9701 CC Groningen. Telefoon 050-128022.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de SKF-knipselkrant, een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeheer. Abonneren door overmaking van 15 gulden per jaar op rekening van penningmeester SKF te Boxtel, giro 3522188 onder vermelding "knipselkrant". Voor deze krant bestemde knipsels kunnen worden gestuurd naar: SKF knipselarchief, Schout Roffaertstraat 162, 6042 VZ Roermond.

Naar een moreel en wetenschappelijk faunabeheer

DE GANZENNOTITIE VAN BRAKS STEM T OT DROEVENIS

W.L. Jansen

Het is al lang geleden dat de Tweede Kamer aan minister Braks vroeg, wat nu eigenlijk zijn beleid was met betrekking tot de ganzen in ons land. Men had de indruk dat wat er tot dan toe gebeurde met deze trekvogels voor niemand iets betekende. Niet voor de natuurbeschermers in ieder geval, die jaarlijks 35.000 ganzen zagen doodschieten door jagers en niet voor de boeren, voor wie nooit iets structureels gebeurde. De minister beloofde een notitie te maken waarin hij zijn beleid uiteen zou zetten. Die notitie ligt nu voor ons. En wie dacht dat na al die tijd van nadenken en beleid maken wat goeds voor ons ligt, die komt bedrogen uit.

Internationale verdragen

Ganzen genieten als trekvogels uit het hoge Noorden internationale belangstelling. Zo bevatten de conventie van Bonn (1971), Bern (1979) en de Wetlandsconventie goede maatregelen om trekvogels en hun leefgebieden te beschermen. In de praktijk is het resultaat echter beperkt, het blijft meestal bij mooie woorden. Volgens de conventie van Bern is de brandgans een bedreigde soort en zijn de andere ganzensoorten kwetsbaar. Maar goed beschermd zijn ze vrijwel nergens. Volgens de conventie van Bonn moeten de landen onderling maatregelen nemen, maar dat is nooit gebeurd. Volgens de Wetlandsconventie zouden landen hun belangrijkste wateren en moerasgebieden aanmelden voor een lijst om verdere aantasting te behoeden, maar Nederland heeft tot nu toe alleen maar ge-

bieden aangemeld, die al beschermd waren. Ook voor de toepassing van de Europese vogelrichtlijn, die al in 1980 in de Nederlandse wetgeving had moeten zijn verwerkt, is niet de minister van Landbouw en Visserij actief, maar de SKF, Vogelbescherming en de stichting Natuur en Milieu. Kennelijk is er in Den Haag weinig of geen belangstelling voor internationale verplichtingen op het gebied van faunabeheer.

Dat zagen we al bij de zeevisserij, dat zien we nu weer bij de ganzennotitie. Er worden per jaar 35.000 ganzen in ons land geschoten. Je zou verwachten dat er dan in de notitie een ecologische berekening volgt. Kan dat wel, zulke aantallen, in internationaal verband? Maar nee: de minister vindt dat het zo goed is zonder daar enig wetenschappelijk onderbouwd bewijs voor aan te voeren. Een duidelijke wenk voor zijn collega's van de Middellandse zeelanden. Zij hoeven nu maar te zeggen, dat de geschoten aantallen tortelduiven, lijsters en ooievaars geen bedreiging voor de populatie vormen, en kunnen ongehinderd verder schieten.

Willekeur

Een willekeurige keuze zonder enig bewijs: dat is toch geen natuurbeschermingsbeleid! In feite is het nog erger, want de minister wil, dat er nog meer kolganzen geschoten gaan worden dan nu al het geval is. In akkerbouwgebieden worden de jachtmogelijkheden op deze soort verruimd. Ook mag nog steeds worden gejaagd op de rietgans. Die lijkt erg op de kleine rietgans, waarop officieel niet mag worden gejaagd.

In de praktijk blijkt dat veel jagers het verschil tussen die twee soorten niet goed kennen, met alle gevolgen van dien. Niet voor niets wordt al jaren gevraagd om ter vermindering van dit soort ongelukken de jacht op alle rietganzen te verbieden, maar dat is Braks kennelijk niet van plan.

Niemand zal ontkennen dat ganzen schade kunnen aanrichten aan landbouwgewassen. Je zou je dus kunnen voorstellen, dat daar iets aan gedaan wordt op plaatsen en tijden dat schade ontstaat. Maar nee: zoals altijd mogen ganzen vooral worden geschoten bij de ochtendtrek, als zij van hun slaapplaatsen naar de fourageergebieden gaan. Tijdens die trek wordt geen schade aangericht en niemand kan zien, wat en waar en hoeveel vogels gaan eten. Dit is toch moeilijk een efficiënt schadebestrijdingsmiddel te noemen. Hier heeft de boer niets aan. De enigen die er wat aan hebben, zijn de plezierjagers.

Schadevergoedingen en verjagingen

De ganzennotitie bevat een aantal nieuwe maatregelen om een schade-tegemoetkoming te geven voor toch nog ontstane schade. Een verbetering is, dat nu de schade wordt getaxeerd op het moment dat een gewas wordt geoogst. Het is dus niet meer mogelijk om schadevergoeding te geven voor vroeg in het voorjaar gegeten gras, dat op grond van een beheersovereenkomst pas in juni mag worden gemaaid. Het gras is dan al lang weer tot normale hoogte gegroeid.

Van akkers met bepaalde gewassen mag je nu ganzen verjagen en nog meer kolganzen schieten. Verjaging met het geweer heet dat, maar het blijft meestal niet bij schoten in de lucht. Volgens de minister is dat beter dan alleen maar verjagen. Maar hoe weet hij dat? Het laatste wetenschappelijk betrouwbare rapport wat deze zaak betreft is nog altijd dat van Thissen en Brugge-man (1982). Dit rapport toonde aan, dat het doodschieten bij verjaging geen invloed had. Verder is al jaren bekend,

dat verjaging alleen zin heeft als de vogels ergens anders heen kunnen. Dat weet de minister ook. Ze moeten van hem naar natuurgebieden en naar grasland, dat is aangewezen in de relatienota. Maar deze nota bevat geen enkel gegeven, waar die gebieden liggen ten opzichte van de gebieden die voor verjaging in aanmerking komen. Het verjagen kan dus weinig zin hebben. Er is geen geld voor het aankopen van speciale ganzengraslanden, zoals op Texel met succes is gedaan. Geld moet uit de normale aankooppot komen en die is, zoals bekend, al onvoldoende voor de aankoop van gewone natuurreservaten. En beheersovereenkomsten kunnen alleen worden afgesloten in de ook al schaarse relatienotagebieden. Als de jacht er is verhuurd, biedt ook een beheersovereenkomst geen oplossing.

Op grasland moeten de boeren ganzen dulden. Als er echter belangrijke schade dreigt, kan ook hier vergunning worden verleend tot verjagen met behulp van het geweer. Boeren en jagers moeten daar onderling een plan voor maken. Natuurbeschermers mogen zich er vooral niet mee bemoeien.

Onder bepaalde omstandigheden kunnen boeren nog wel een tegemoetkoming in ganzenschade krijgen. Zij houden echter wel een eigen risico, 5 procent van de bruto-opbrengst van het grasland bij ongestoorde groei. De notitie zwijgt over de mogelijkheden om met een goed graslandgebruiksplan schade te voorkomen of tot een minimum te beperken. Het komt maar zelden voor, dat een geheel bedrijf ganzenschade ondervindt. Meestal betreft het maar enkele percelen. Als de boer die wat later maait of beweidt en de niet bevretenen het eerst, is het gras er al lang aangegroeid als hij daar aan toe is. Daar is vaak een week al genoeg voor.

Zou de minister nooit de dissertatie van Groot Bruinderink gezien hebben, die dit aantooft? Een proefschrift waarvoor door het jachtfonds is betaald en dat verslag doet van onderzoek bij een proefstation van z'n ministerie.

Treurige zaak

Wie de notitie leest krijgt eerst te horen welke verantwoordelijkheden Nederland heeft voor trekvogels. Maar verder staat er nergens iets over echte bescherming, er zijn geen verwijzingen naar de resultaten van wetenschappelijk onderzoek, er zijn geen maatregelen voor een structurele oplossing van landbouwschade, maar wel weer maatregelen die de dood van nog meer ganzen bevorderen.

De lezer kan dan ook tot geen andere conclusie komen dan dat alleen jagers van deze notitie plezier zullen hebben. En nog niet eens allemaal, want jagers zonder jachtterrein waar ganzen komen, moeten wel extra betalen voor de schadevergoedingen. Het minst profiteren de ganzen. Zij zullen nog meer familieleden en soortgenoten verliezen dan ooit tevoren. Gedeelde smart is halve smart, zegt men. Maar niet voor de ganzen.

Prima aktie van Vogelbescherming

Onder het motto "Stop de jacht op elf vogelsoorten" is Vogelbescherming een aktie gestart, gericht tegen de bejaging van volmaakt onschuldige vogels als watersnip, goudplevier, slobbeend en patrijzen. Men heeft een rondschrift aan alle Nederlandse gemeenten en aan enige honderden grondeigenaren gestuurd, waarin men een beroep op hen doet op hun terreinen een jachtverbod op deze soorten in te stellen. Voor een goed begrip: In Nederland worden elk jaar

23.000 houtsnippen, 2.300 goudplevieren, 16.000 wintertalingen (allen voor het grootste deel trekvogels uit het Noorden) en 14.000 patrijzen (die steeds zeldzamer worden, hoe zou dat nou komen) geschoten.

De jagers reageerden zoals van hen verwacht mocht worden: furieus. Alle fraaie argumenten die ze anders zo graag gebruiken (schadebestrijding, predatorvervanging, allerlei regulatie) zijn in dit geval natuurlijk helemaal onzin, zodat teruggevallen werd op dat ene argument wat nog over is: "Wij vinden het leuk om te jagen!". En dan durven ze soms nog bezwaar te maken tegen het woord "plezierjagers".

Ook de Jagersvereniging stuurde een brief naar alle gemeentes. In deze brief staat dat zij het fijn vinden

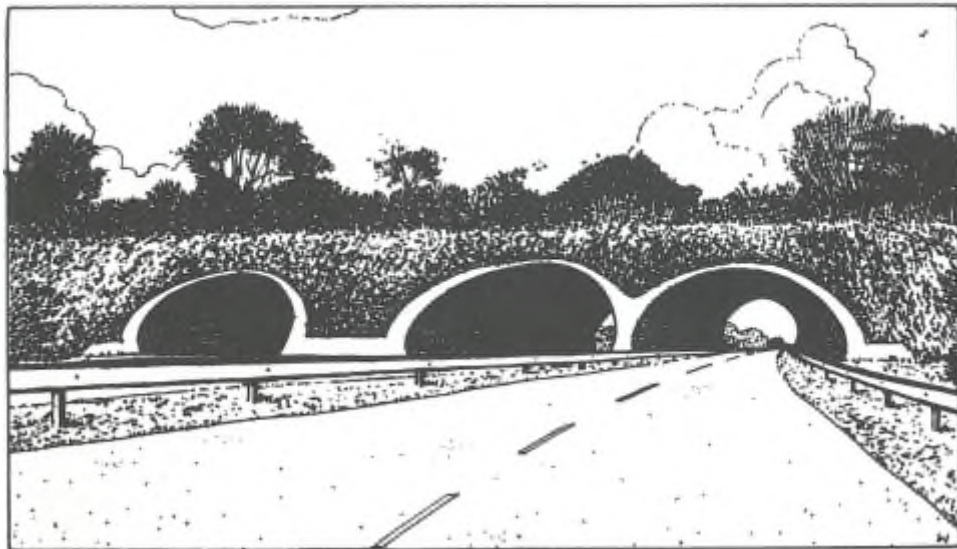
om te jagen, en dat de minister geen wettelijk verbod heeft uitgevaardigd op de jacht op de genoemde soorten. Dat hoeft gemeentes niet van een jachtverbod op hun terreinen af te houden. Bij de nodige gemeentelijke jachtverboden gaat de minister er wellicht ook anders over denken. En wie weet, misschien kan Nederland zich in internationale kring dan eindelijk weer eens beroemen op zijn natuurbeleid. Altijd maar veroordeeld worden door de Europese commissie wordt zo langzamerhand een beetje vervelend.

Overigens lijkt deze aktie sprekend op de aktie "Bescherm de tien soorten" die de SKF in 1985 startte. Aan de in die aktie genoemde soorten heeft Vogelbescherming (volkomen terecht) de patrijzen toegevoegd.

Beter laat dan nooit. Hopelijk heeft de Vogelbescherming-aktie meer succes dan die van de SKF destijds. Er wordt nog steeds geschoten op snippen, pijlstaarten, krakeenden, wintertalingen, slobbeenden, kuifeenden, topereenden, tafeleenden, patrijzen en goudplevieren. Daar moet nu maar eens een einde aan komen. RD

WILDPASSAGES: NATUURLIJK!

Wanneer je een luchtfoto of topografische kaart van Nederland bekijkt zal meteen het groot aantal lijnen over het grondgebied opvallen. Voor mensen vertegenwoordigen deze Sijnen verbindingswegen, er wordt echter niet door iedereen bij stilgestaan dat het voor veel diersoorten juist omgedraaid is. Wegen, kanalen en spoorlijnen delen leefgebieden op in kleine stukjes, kruisen trekroutes van dieren en vormen barrières op hun verbindingswegen. Jaarlijks worden zo vele dieren slachtoffer van het verkeer of verdrinken in steilbeschoeide kanalen. Dit gegeven vraagt om een oplossing!

Aafke van Nierop

In de loop der jaren zijn er al heel wat oplossingen bedacht.

Er zijn constructies ontworpen om dieren over of onder een weg door te leiden, constructies om te water geraakte dieren de mogelijkheid te bieden weer aan wal te komen en zelfs voor het voor vissen onneembare hoogteverschil bij stuwen zijn meerdere oplossingen aangedragen.

Viaducten

Het meest actueel in Nederland op het gebied van wildpassages zijn de net gereedgekomen wildviaducten over de A50 Arnhem-Apeldoorn ter hoogte van Woeste Hoeve en Terlet. Met een doorgangsbreedte van maar liefst 50 m vormen deze viaducten een veilige passage voor reeën, zwijnen, dassen, vossen enzovoort. Door middel van trechtersvormige toegangszones worden de dieren naar het viaduct geleid. De overgang zelf is ingeplant met struiken en plantensoorten die ook in de omgeving voorkomen. De randen zijn voorzien van aarden wallen, die samen met de beplanting geluid-dempend werken.

In Frankrijk en Zwitserland zijn al

veel eerder zogenaamde cerviducten gebouwd en de ervaringen daar met deze constructies zijn redelijk tot goed. Zelfs op viaducten van maar 8 m breed getuigen sporen van het gebruik door verschillende diersoorten.

Tunnels

De dassentunnel heeft in Nederland al de nodige bekendheid gekregen en beroering veroorzaakt! Bij de aanleg van de rijksweg A73 ter hoogte van Nijmegen-Boxmeer werden voor ongeveer 3 miljoen gulden dassentunnels en hekwerken onder en langs het wegdek geplaatst. De drastische inbreuk die de nieuwe weg op het dassenleefgebied maakte kon natuurlijk nauwelijks gecompenseerd worden, maar door deze tunnels bleef er voor de dassen de mogelijkheid om hun trektochten op beperkte schaal voort te zetten. Helaas bleken er nogal wat mankementen in de 'dassvriendelijke' voorzieningen te zijn: lekken in de berastering en onzorgvuldige aansluitingen bij viaducten en opritten vergden al snel nieuwe verkeersslachtoffers.

Bij dassentunnels blijken de buizenconstructies op zich goed te voldoen. Onjuiste situering en onzorgvuldige plaatsing van extra voorzieningen, zoals rasters en poortjes, zijn meestal de belangrijkste

oorzaak van problemen.

Niet alleen voor dassen worden tunneltjes gemaakt, ook padden, kikkers en salamanders hebben op enkele plaatsen in Nederland hun eigen ondergrondse zebraad. Amfibieën hebben de gewoonte om in het voorjaar massaal naar hun voortplantingsbiotoop te trekken. Waar een weg de trekroute van deze dieren doorkruist kan deze op sommige dagen glibberig zijn van de vele amfibieënlijjes. Om te voorkomen dat op deze manier een lokale populatie geheel uitsterft kunnen er op de kritieke plaatsen tunneltjes onder het wegdek geplaatst worden. Bij de aanleg van paddentunnels komt heel wat meer kijken dan simpelweg een buis onder de weg door. Amfibieën hebben namelijk een hekel aan donkere doorgangen en moeten daarom zo'n beetje gedwongen worden om door de tunnel te trekken. Hiervoor kunnen gazen of betonnen 'hekjes' geplaatst worden, waarlangs de dieren moeten lopen totdat ze bij de tunnelingang terecht komen. Effectiever is een geul loodrecht op de trekroute van de dieren, zo gegraven dat de dieren er niet uit kunnen klimmen en wel moeten doorlopen naar de tunnelingang. Verder moet er goed op worden gelet dat de dieren niet uitdrogen; beplanting en een vochtig bodemklimaat kunnen uitdroging voorkomen.

Ook voor groter wild worden tunnels aangelegd. In Nederland zijn voor zover bekend twee tunnels voor onder andere reeën gebouwd: in de Almeerderhout en bij Zeist. Over de effectiviteit hiervan is nog niet veel bekend. In Frankrijk daarentegen zijn al vele tunnels aangelegd, waarmee ook gunstige ervaringen zijn. Wel bleken hierbij gebreken in de aankleding en inrastering van de toegangszones en tunnels nogal eens afbreuk te doen aan de effectiviteit van de tunnels.

Brugpassages

De otter, een prima zwemmer, blijkt op zijn trektochten langs waterwegen bruggen toch vaak over land te passeren in plaats van door het water. Om te voorkomen dat er onder de weinige in Nederland levende otters (nog meer) verkeersslachtoffers vallen moeten er **onder** bruggen droge doorgangen gemaakt worden. Dit kan door de oeverstrook zo breed mogelijk onder de brug door te laten lopen. Ook kunnen er betonnen looprichels of houten balken aan de brugwand bevestigd worden, waarlangs de dieren de andere kant kunnen bereiken.

Bij deze voorzieningen is het vooral belangrijk dat mensen en honden er geen gebruik van maken. Dichte, doornige beplanting aan de wegzijde van de brug verkleint de kans hierop en kan in combinatie met zorgvuldig geplaatste rasters voorkomen dat de dieren toch de weg oversteken.

Uitstapplaatsen

Een heel ander probleem voor de Nederlandse fauna zijn steilbeschoeide kana-

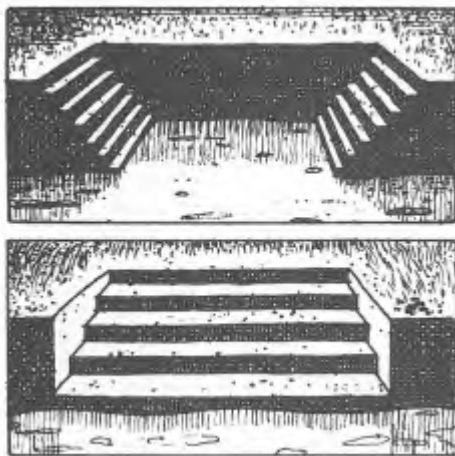
len. Eenmaal te water geraakte reeën, zwijnen, hazen enzovoort kunnen onmogelijk tegen de steile oevers opklimmen. Veel dieren raken na urenlange pogingen om het water te verlaten uitgeput en verdrinken. Bij sommige nieuwe kanalen, onder andere in Zuidelijk-Flevoland, is in plaats van loodrechte damwanden een glooiende oeverbescherming aangelegd. Dit is voor dieren natuurlijk de beste oplossing: over de hele lengte van het kanaal kunnen ze weer aan wal komen. Bij bestaande en druk bevaren kanalen kunnen om de ongeveer 300 m uitstapplaatsen gemaakt worden. Er zijn verschillende typen ontworpen met eigenlijk steeds hetzelfde principe: plaatselijk wordt de damwand verlaagd en biedt een langzaam oplopend talud dieren de mogelijkheid aan wal te klimmen.

Vispassages

Ten slotte passages voor vissen. Ook vissen vinden barrières op hun weg: stroomopwaartse trek naar paai- en overwinteringsgebieden is door de vele stuwen, afdammingen en sluizen niet of nauwelijks meer mogelijk. Stroomafwaarts zwemmende vis wordt steeds vaker geconfronteerd met de genadeloze turbines van elektriciteitscentrales. In het verleden werden bij sommige van deze kunstwerken goten aangelegd met daarin schuin-gerichte metalen schotten. De stroomsnelheid wordt hiermee zodanig afgeremd, dat een aantal vissoorten omhoog kan springen. Het principe van deze 'Deniltrap' blijkt goed te werken bij overbrugging van hoogteverschillen tot 1.20 m. Bij grotere stuwen en sluizen moet een omleiding gegraven worden, waarin het hoogteverschil in stappen wordt gedeeld en de vis in bekkens met langzamer stromend water uit kan rusten voor de volgende sprong. Er zijn al een aantal van deze bekkentrappen aangelegd o.a. in de Overijsselsche Vecht. Er zijn en worden plannen gemaakt voor de vervanging van een aantal oude vistrappen en de aanleg van voorzieningen bij nieuwe kunstwerken.

Inpassing

Voor alle bovenomschreven voorzieningen geldt in grote lijnen hetzelfde: de effectiviteit hangt in grote mate af van een goed doordachte ruimtelijke inpassing en het zorgvuldig aanbrengen van rasters en geleidende en dekking biedende beplantingen. Wildviaducten bijvoorbeeld moeten altijd op maaiveldhoogte aangelegd worden, zodat de dieren niet hoeven te klimmen en dalen. Verder moeten de passages zoveel mogelijk aansluiten op bestaande trekroutes van het wild. Essentieel is ook dat de omgeving rond wildpassages zo veel mogelijk storingsvrij wordt gehouden. Dieren blijken eerder te wennen aan de voortrazende auto's onder het viaduct dan aan die enkele bromfiets of auto die vlak langs de toegangszone rijdt! Aanleg van wegen over of dicht in de buurt van voorzieningen dient

Aangepaste oever.

in ieder geval voorkomen te worden. Bij bestaande wegen is soms tijdelijke afsluiting of omleiding van het verkeer mogelijk.

Planning en beleid

Het aanleggen van een wildpassage moet niet als een losstaande maatregel gezien worden. Het in stand houden, herstellen en aanleggen van verbindingswegen voor dieren is slechts een klein onderdeel van alles wat er gebeurt op het gebied van natuurontwikkeling en -beheer. Het geval waarbij honderd meter vanaf een dassentunnel een dassenburcht werd vernield is natuurlijk zeer betreurenswaardig. De ontwikkelingen op de Veluwe, waar men in samenhang met het gereedkomen van de wildviaducten tussenrasters gaat verwijderen om het totale leefgebied van het grofwild te vergroten, geven meer hoop.

De verschillende beleidssectoren van zowel overheid als particuliere organisaties doen er goed aan hun plannen al in een vroeg stadium naast elkaar te leggen en zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. Wanneer een autosnelweg van een passage wordt voorzien moeten ook wegen van lagere orde in de nabije omgeving beveiligd worden.

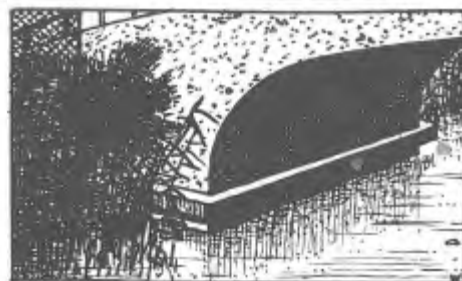
Ook financieel gezien is een vroegtijdige afstemming meestal gunstig: aanleg van voorzieningen kan vaak eenvoudig gecombineerd worden met wegonderhoud of herstructureringsplannen.

Het aanleggen van voorzieningen zou deel uit moeten maken van de vergunningsvoorschriften voor bepaalde werken, zodat de initiatiefnemer voor de kosten opdraait.

Bij het aanleggen van wildpassages zijn de kosten nogal eens een belemmering. Daarom zou de aandacht meer gericht moeten worden op alternatieve mogelijkheden: in de praktijk blijken er vele buizen, tunneltjes en richels te zijn die vaak heel eenvoudig voor medegebruik als wildpassage zijn aan te passen. Creatief denken in het totale plaatje is hier het motto.

Tot besluit

De Nederlandse fauna vindt nog heel wat (ingerasterde) wegen, steilbeschoede ka-

Looprichel.

Tunnels kunnen de nadelige gevolgen van wegeaanleg voor dassen enigzins compenseren. foto Vereniging Das & Boom.

nalen en onneembare hoogteverschillen op haar pad. Steeds meer instanties en personen gaan inzien dat er gewerkt moet worden aan het opheffen van barrières en het voorkomen van verdrinkings- en verkeersslachtoffers onder dieren. De tot nu toe gerealiseerde voorzieningen hebben al heel wat slachtoffers voorkomen, reden om door te blijven gaan op de ingeslagen weg.

Kennis van het verplaatsingsgedrag van dieren en van de lokale situatie moet bij de juiste mensen terecht komen, zodat voorzieningen zorgvuldig ingepast kunnen worden. Gemaakte fouten bij situering en aanleg zouden zoveel mogelijk doorgegeven moeten worden, zodat men daarmee zijn voordeel kan doen bij nieuwe voorzieningen.

Ten slotte: wildpassages kunnen natuurlijk nooit de situatie terugbrengen zoals die was voor de doorsnijding en verstoring, maar ze zijn wel onderdeel van een stap in de goede richting: de fauna als belangengroep bij de ruimtelijke planning.

Voor menselijke weggebruikers worden vele voorzieningen getroffen, de aanleg van wildpassages moet net zo vanzelfsprekend worden!

Neveneffecten op overige fauna reëel aanwezig VOORZICHTIGHEID GEBODEN BIJ MOLLENBESTRIJDING

Reeds vele decennia wordt gedebatteerd over de vraag of de mol schadelijk is of nuttig. Land- en tuinbouwers houden mollen doorgaans voor schadelijk. Door het graven van gangen en het opwerpen van molshopen wordt de graszode van weiland en grasland vernield. Daarnaast kunnen door verstikking en verdroging van gras en graswortels open plekken ontstaan met als gevolg vestiging van onkruiden, een verminderde opbrengst en zand en kluiten in het kuilvoer. Kortom: de landbouwers gaan de mollen te lijf.

De Fauna Inlichtingen Centrale doet in dit artikel verslag van een op verzoek van de Stichting Natuur en Milieu uitgevoerd onderzoek naar de neveneffecten van in ons land toegepaste mollenbestrijdingsmethoden op de overige fauna en het milieu.

Ed de Graaff

Schadelijk?

De door mollen aangerichte schade aan weilanden en graslanden kan, bij een grote mollendichtheid, oplopen tot 1000 gulden per hectare. Ook in gazons, plantsoenen en tuinen wordt de aanwezigheid van wroetende mollen doorgaans niet geduld. De bezwaren tegen mollen zijn hier doorgaans van esthetische aard. Een verhoogde kans op dijkdoorbraak bij een door mollen opgewoeld talud, een grotere kans op ongelukken (koeien en paarden die hun poten kunnen breken door molshopen) en vermindering van speelbaarheid van sport- en speelvelden zijn vaak gehoorde argumenten om de mol als hinderlijk of zelfs schadelijk te betitelen. Minder duidelijk is in hoeverre

het wegvangen van regenwormen, die allerlei positieve effecten op de bodemvruchtbaarheid hebben, schadelijk te noemen is.

Bij deze opsomming van schadelijke aspecten zou men bijna vergeten dat er ook een, niet te onderschatten, nuttige kant aan de aanwezigheid van mollen zit. Zo maakt de grote hoeveelheid engerlingen, emelten en andere voor gras en gewas schadelijke insecten die de mol verschalkt, hem tot een nuttig dier. En door het wroeten en woelen in de grond en het graven van gangen zorgt hij voor een verdieping van de bouwvoor en voor een betere doorluchting en drainage van de bodem.

Mollenbestrijdingsmethoden

Bij de mollenbestrijding heeft het vangen en doden van de dieren altijd de voorkeur genoten boven het verjagen. Verdrijven

van mollen betekent immers niets anders dan de buurman met het probleem opzadelen, en "herinfectie" is slechts een kwestie van tijd.

De gangbare mollenbestrijdingsmethoden kunnen, naar methode en werking, ingedeeld worden in drie categorieën: mechanisch vangen, chemisch verjagen, en alternatieve methoden. Aan het gebruik van vele methoden kleven bezwaren. Zo is een aantal op z'n minst niet erg selectief te noemen: naast mollen worden ook andere diersoorten verjaagd en/of gedood. Andere middelen, zoals de chemische, zijn niet alleen a-selectief, maar leveren daarnaast gevaren op voor vegetatie, bodem, lucht en water. Al met al redenen genoeg om de meest gangbare mollenbestrijdingsmethoden aan een kritische beschouwing te onderwerpen.

Mechanisch vangen

Door de eeuwen heen is gebruik gemaakt van zeer uiteenlopende typen mollenstrikken, vallen en klemmen, alle bedoeld om een eind te maken aan de "schrik" van de landbouwer en gazon-eigenaar. In het begin van de negentiende eeuw verscheen al een boekwerkje, waarin beschreven werd hoe in die tijd mollen met klemmen werden gevangen. Tegenwoordig bestaat er een uitgebreid aanbod van klemmen en vallen. Zo zijn er de zogenaamde beugelklemmen, de draadklemmen, de Podal klem, de Molkat, de Friese pompval en de Shermanbus. Elk van deze klemmen werkt op karakteristieke wijze: met behulp van klemarmen, pennen of een soort guillotine worden mollen gevangen en gedood. Slechts de Friese pompval en de Shermanbus zijn echte vallen en bedoeld om de beestjes levend te vangen.

Eén van de grootste bezwaren tegen het gebruik van klemmen is dat eenmaal gevangen dieren veelal niet direct dood zijn. Het niet goed geraakt worden door klemarm of pen, alsmede een vaak te geringe slagkracht zorgen ervoor dat de dieren slechts gewond raken, waarna een lange en pijnlijke doodsstrijd volgt. Beveerd wordt dat door de gerichte wijze van toepassing (plaatsen in molshoop of gang) en de constructie van de klemmen, de selectiviteit groot is. Toch moet vastgesteld worden dat medegebruikers van mollegangen (hermelijn, wezel, woelrat, buning, Amerikaanse nerts) een enkele keer in mollenklemmen aangetroffen worden. In dit opzicht verdienen echte vallen dan ook de voorkeur. De selectiviteit van vallen mag dan geringer zijn (naast de grotere diersoorten worden er ook kleinere medegebruikers van mollegangen als spitsmuizen en woelmuizen in aangetroffen), alle dieren worden levend gevangen en kunnen (eventueel elders) weer vrij gelaten worden.

Per jaar vinden 1000-2000 nieuwe klemmen en vallen hun weg naar landbouwer en particulier, terwijl reeds een aantal van 15.000-20.000 in omloop is. Klemmen en vallen worden, naast chemi-

sche bestrijdingsmiddelen, het meest veelvuldig toegepast.

Chemisch verjagen

Volgens de bestrijdingsmiddelenwet (1961) zijn drie chemische mollenbestrijdingsmiddelen toegelaten:

- zwavelrookpatronen;
- fosforwaterstof (mollenpellets);
- strychnine.

Naast deze middelen bestaan een aantal illegaal toegepaste praktijken als het vergassen met koolmonoxide en het gieten van petroleum of afgewerkte motorolie in gangen, die ook tot de chemische bestrijding gerekend kunnen worden.

Zwavelpatronen dienen aangestoken te worden en in molshopen of gangen geplaatst te worden. Door verbranding van zwavel ontstaat vervolgens de werkzame stof, zwaveldioxide. Dit gas heeft, door de penetrante geur, vooral een mollenverdrivende werking. Langdurige blootstelling aan hoge concentraties kan echter dodelijk zijn. Daar de werkzame stof een gas is, kan de werking nooit selectief zijn. Alle dieren die zich in de buurt of in mollengangen ophouden lopen een niet denkbeeldig risico slachtoffer te worden. Doordat het middel ondergronds werkzaam is, blijven de gevolgen en eventuele neveneffecten letterlijk uit het zicht. Duidelijk is dat het geen onschuldig middel betreft, getuige het gebruikvoorschrift dat het middel als giftig voor waterorganismen aanmerkt.

Een veel groter gevaar voor mens en dier levert de toepassing van "mollenpellets" op. Door middel van een soort leggeweer worden deze tabletten in molshopen of in de diepere gangen gebracht. Onder invloed van vocht in de bodem of lucht komt ondergronds het zeer giftige gas fosfine vrij. Fosfine is een gif dat inwerkt op het zenuwstelsel en op de celstofwisseling van alle dierlijke organismen. Fosfine is een doodshoofdmiddel, wat wil zeggen dat het tot de, voor de mens, potentieel dodelijke vergiften gerekend wordt. Ook voor fosfine geldt dat de werking niet selectief is en daardoor een potentieel gevaar oplevert voor alle gebruikers van mollengangen en de overige bodemfauna, die zich ophouden in de buurt van de plaats van toediening. Hoewel mollenpellets pas sinds 1983 in Nederland in de handel zijn en hoewel het middel alleen toegepast mag worden door personen die in het bezit zijn van een "bewijs van deskundigheid" (uitgegeven door de arbeidsinspectie) heeft het gebruik een grote omvang aangenomen. Anno 1988 zijn meer dan 5000 mensen in het bezit van het "bewijs van deskundigheid" en wordt per jaar meer dan 5000 kilo mollenpellets verkocht. Genoeg reden om meer onderzoek te verrichten naar de gevolgen van het gebruik van mollenpellets op andere diersoorten.

Ook strychnine is een doodshoofdmiddel. Het is alleen toegestaan als mollenbestrijdingsmiddel en dient, in poedervorm, op regenwormen gestrooid te

worden. Bij het opeten van regenwormen wordt het middel via het spijsverteringskanaal van de mol in het bloed opgenomen en werkt vervolgens in op het centrale zenuwstelsel. Er treedt een verlagening van de prikkelrempel op, zodat bij het minste of geringste spiercontracties optreden. Uiteindelijk stikt het slachtoffer door aanhoudende contractie van de ademhalingsspieren. Afhankelijk van de opgenomen hoeveelheid kan het verstikkingsproces enkele minuten tot uren duren. De risico's van doorvergiftiging (opeten van een door strychnine vergiftigde mol) en secundaire vergiftiging (opeten van de behandelde regenwormen door bijvoorbeeld vogels) zijn zeker niet denkbeeldig. Daarnaast staat onomstotelijk vast dat strychnine dikwijls met boze opzet wordt gebruikt om van "ongewenste" en "lastige" dieren af te komen (honden, katten, duiven, kraaien, roofvogels). De overheid heeft te kennen gegeven met ingang van 1 september 1988 de toelating van strychnine in te trekken.

Illegale praktijken

Door de uitlaat van een benzinemotor via een slang op het gangenstelsel van een mol aan te sluiten kan koolmonoxide naar binnen gepompt worden. Het koolmonoxide zorgt, door verdringing van zuurstof uit het haemoglobine in het bloed, voor de verstikkingsdood. Daar ook deze methode niet selectief is, kunnen tesamen met de mol vele andere dieren vergast worden. Het valt niet aan te geven in welke mate deze methode nog toepassing vindt.

Ook van het gieten van petroleum of afgewerkte motorolie in gangen valt niet aan te geven in welke mate zij toegepast wordt. Door de penetrante dampen van de motorolie worden mollen verdriven. Door de narcotische werking van de dampen is de kans echter aanwezig dat mollen verdoofd raken en uiteindelijk dood gaan. Naast de niet-selectieve werking van de dampen, vormen vooral de petroleum en motorolie zelf directe bronnen van verontreiniging van de bodem en leveren daarmee gevaar op voor de bodem, bodemfauna en de lokale vegetatie.

"alternatieve" methoden

Veel minder controversieel dan de hiervoor besproken mollenbestrijdingsmethoden zijn:

- het plaatsen van flessen zonder bodem in molshopen;
- het plaatsen van elektronische, mollenwerende apparaten;
- de aanplant van mollenwerende kruiden;
- het jagen op mollen met een mollenhond.

Dit komt ongetwijfeld doordat geen enkele alternatieve methode op hinderlijke wijze belastend is voor het milieu en voor andere diersoorten dan de mol. Zo werken de lege fles zonder bodem en de elektronische, mollenwerende apparaten volgens hetzelfde principe: opwekking

van trillingen met een bepaalde frequentie, waardoor mollen (maar ook woelratten) op de vlucht slaan.

Ook worden sinds mensenheugenis mollenwerende kruiden aangeplant zoals uien, knoflook, herfsttijloos, stinkend nieskruid, keizerskroon en vele andere soorten. Al deze planten scheiden een geur af die mollen uit tuin en gazon houdt. Het opsporen van mollen door speciaal afgerichte mollenhonden is een in onbruik geraakte methode. Eenmaal opgespoord wordt de mol met de schop uitgegraven.

Bezinning en herwaardering

Hoewel het twijfelachtig is of het plaatsen van lege flessen, elektronische apparaten of de aanplant van mollenwerende kruiden een reële oplossing kan bieden voor het beperken van door mollen aangerichte schade in grasland en akker, verdienen deze methoden meer aandacht dan ze nu krijgen. Vooral bij de regulering van mollen aantallen op kleine (tuintjes, gazons) en middelgrote schaal (plantsoenen, dijklichamen) kunnen met name deze alternatieve methoden hun waarde hebben. Daar waar de schade, in economische of esthetische zin, gering is, is het wellicht beter de mol met rust te laten.

Bij de bestrijding van mollen op grote schaal (gras- en weilanden, akkers) is een nadere afweging van, en herbezinning over het gebruik van de hier gangbare chemische bestrijdingsmiddelen aan te bevelen. Zolang gedegen en gedetailleerd onderzoek naar de effecten van dergelijke middelen op alle facetten van het milieu ontbreekt, is de grootste voorzichtigheid geboden. Het economisch voordeel dat men voorziet te behalen door volledig mollenvrije graslanden en akkers na te streven, weegt niet op tegen de gevaren waaraan flora, fauna en het milieu in het algemeen blootgesteld worden. Vaak is het daarom beter te kiezen voor een combinatie van oude, van oudsher beproefde mollenbestrijdingsmethoden (klemmen, vallen) en dan nog alleen daar op te treden waar de schade aan grasland en akker het grootst is.

Men zou moeten kunnen accepteren dat de mol een integraal onderdeel van de natuur is met zijn eigen plaats en functie.

Literatuur

- Graaf, E.de (1988). Neveneffecten van mollenbestrijding. Rapport fauna inlichtingen centrale, Zeist.
- Haeck, J.(1981). De mol, een modern cultuurtechnicus. Argus 6(4): 17-19.
- Haeck, J.(1982). Over de mol, over z'n leven en de manier om daar een eind aan te maken. Huid en Haar 1(5).
- Mellanby, K.(1970). The Mole. Collins, London.
- Ministerie van landbouw en visserij (1987). Laat de mollen hun gang niet gaan. Voorlichtingsbrief, juni 1987.

Roofvogels en uilen zijn nog steeds niet veilig

SLECHT JACHTBEHEER IN DE WIERINGERMEER

Op 14 april van dit jaar werd door een lid van de vogelwerkgroep Wierhaven een dode ransuil gevonden. De vogel hing bij haar nest, dat vernield was en waarin zich nog slechts kapotte eieren bevonden. Na onderzoek door de Werkgroep Vogelsterfte van het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Lelystad bleek, dat de uil door een "volle treffer" geraakt was. Men vond 15 hagelkorrels en stelde, dat er van zeer nabij geschoten moest zijn. De vogelwerkgroep vond dat de tijd rijp was om al dergelijke gevallen uit het nabije verleden eens op een rijtje te zetten.

foto Dick Bakker

Bert Winters

Tal van incidenten

Een jaar of vijf geleden werd ook al eens een ransuil "bij vergissing" op het nest doodgeschoten. Twee jongen konden nog met de hand grootgebracht worden en zijn weer teruggezet in de natuur.

In de nazomer van 1984 was een vogelwerkgroep lid er getuige van, dat van korte afstand een bruine kiekendief uit de lucht geschoten werd. De schutter meende een zwarte kraai voor zich te hebben. Zijn hond mocht de buit echter niet halen, de toegesnelde jachttopzichter vond het overdreven om de politie hierbij in te schakelen en de politie zelf "had geen tijd om te komen". Naderhand wist een medewerker van het vogelasiel te Wognum te achterhalen, dat de zaak geseponeerd was wegens de verdwijning van het bewijsmateriaal.

Diezelfde winter bevrijdden vogelwerkgroep leden een broodmagere sperwer uit een kraaienvangkooi, die kennelijk al te lang niet meer gecontroleerd was. De lijst van misstanden groeide: Bij Overweel werden nog eens een bruine kiekendief en een buizerd die in de Wieringermeer met schotwonden waren gevonden, ter revalidatie aangeboden.

Doorgestoken nest

In het najaar van 1986 werd een razzia gehouden tegen meeuwen op de nieuwe vuilstortplaats aan de zuidrand van de polder. Wettelijk is hiertegen weinig in te brengen. Dat vijf zilvermeeuwen nog dagenlang met verwondingen bleven rondstropelen, is echter niet goed te praten. En dat het gevolg was, dat de vogels zich bij de minste of geringste verstoring terugtrokken op landbouwgronden van waar juist de klachten gekomen waren, kan ook onmogelijk de bedoeling zijn geweest.

In 1987 vond een agrariër een nest van een bruine kiekendief. "Eindelijk op een plek, waar ik ze bij mijn bedrijfsvoering niet hoeft te storen", zo meldde hij. Groot was zijn teleurstelling, toen hij het nest "doorgestoken" terugvond. Zijn verdenking ging hierbij sterk uit naar jagerskringen.

En dan hebben we het nog niet eens gehad over herhaaldelijke mislukkingen (onder verdachte omstandigheden) van andere bruine kiekendief-broedsels, als ook die van ransuilen, de buizerd en de havik.

In een artikel in het NoordHollands dagblad werd, onder de kop "Slecht jachtbeheer in de Wieringermeer", aandacht besteed aan de genoemde voorvallen. De reactie van jagerszijde liet niet lang op zich wachten.

Jagers en politie

Bij de genoemde voorvallen valt het volgende op : de omstandigheden zijn steeds verdacht, het bewijs ontbreekt bijna al-

Wantoestanden bij de jacht op zilvermeeuwen: gewonde vogels strompelden nog dagenlang rond, foto Bert Bos.

tijd. Zo zeker als het is, dat hagelgeweren in een groot aantal van deze gevallen een twijfelachtige hoofdrol vervullen, zo onzeker is meestal, wie die wapens gehanteerd hebben.

Op grond van die argumenten versierden de jagers binnen twee dagen een reactie op het stuk in het Noordhollands dagblad. In de Schager courant verscheen een artikel onder de kop: "Jagers doen al zo voorzichtig". Ze beweerden hierin, dat de jachttopzichters geen blaam trof, en dat "iedereen" een doorschoten ransuilnest op z'n geweten kon hebben. Ze wisten intussen kennelijk zo weinig van eikaars doen en laten, dat ze de stelling in de pers aandurfden, dat "jachttopzichters nooit rechtstreeks benaderd waren". Dit, terwijl de jachttopzichter bij de bruine kiekendief in '84 persoonlijk aanwezig was en hij over de ransuil van dit voorjaar telefonisch op de hoogte is gesteld door de plaatselijke controleur van de Algemene Inspectie Dienst.

En weer speelde de politie een bedenkelijk spelletje mee: in het jagersartikel beweerde een politiewoordvoerder nog, dat er op het bureau in Wieringerwerf "nooit een klacht of melding was binnengekomen". Later wist de opperwachtmeester zich wel degelijk te herinneren dat de aangifte van 1984 op het bureau in behandeling was geweest.

Met hun reactie hebben de jagers onze twijfel over de kwaliteit van het jachtbeheer in de Wieringermeer niet weg kunnen nemen. Gesteld, dat jagers en jachttopzichters niet zelf de hand hebben gehad in het afschieten van beschermde stootvogels en uilen, dan is het toch overduidelijk, dat de opzichters geen enkele vat hebben op stroperij, klandestien afschot en "vergissingen" tijdens de jacht.

Op 11 mei bleek onze twijfel terecht. De doodsoorzaak van een vrouwtje bruine kiekendief was, tot onze verbijstering, volgens het CDI rapport: "slechts één hagelkorrel in een ruggewervel en inwendig verbloed".

Niet lijdzaam toezien

Eind juni bleken twee jagers (met vergunning) wel een erg ruime interpretatie van het begrip "voorzichtigheid" te hanteren. Twee doodgeschoten jonge eksters uitleggen op het dek van een openbare weg om vanuit een hinderlaag de eventueel aangelokte soortgenoten te beschieten, is onzes inziens toch sterk in strijd hiermee. Ook het doorschieten van een eksternest, waarvan een vogelaar met verrekijker nog moeite zou hebben gehad om de inhoud vast te stellen, getuigt niet echt van voorzichtigheid.

Dat niet alle jagers over één kam geschoren mogen worden, moge blijken uit het feit, dat eind juni een uit het nest gevallen jonge buizerd door een jager bij een vogelwerkgroep werd gebracht. De vogel maakt een goede kans om via het vogelopvangcentrum weer teruggebracht te kunnen worden naar de plaats van herkomst.

Hiermee willen we aangeven, dat we geen hetze voeren tegen jacht en jagers in het algemeen, hoewel we het stellig nimmer met hen eens zullen worden over hun praktijken. We eisen echter wel, dat jachttopzichters zich persoonlijk aansprakelijk stellen voor de bestrijding van zogenaamd "schadelijk wild". Schieten om het schieten, ongeacht welke slachtoffers er vallen, is strijdig met alles waardoor de jagers hun liefhebberij nog proberen te verdedigen. Wij zullen de ruimte, waarin zich gebruikers van hagelgeweren begeven, via publikaties en inwinning van inside information, zoveel mogelijk proberen te beperken.

De Natuur en Milieu federatie Wierhaven en vogelopvangcentrum "De Bonte Piet" kunnen niet lijdzaam blijven toezien, hoe de door hen met veel energie, geld en moeite beschermde vogels door anderen zinloos en op gewelddadige wijze worden afgemaakt.

de auteur is bestuurslid van de Natuur en Milieu federatie Wierhaven.

Atlas van de Nederlandse vogels

Het zal de geïnteresseerde vogelaars niet ontgaan zijn: de Atlas van de Nederlandse vogels is verschenen. Het enthousiaste veldwerk van enkele duizenden vogelaars is beloofd met een kloek boekwerk, barstensvol makkelijk toegankelijke informatie.

Gedurende de vijf jaar van 1979 tot en met 1983 hebben de waarnemers per maand en per atlasblok van 5x5 km hun waarnemingen genoteerd. Al deze waarnemingen zijn per maand op één kaart samengebracht, waardoor voor iedere soort twaalf kaarten ontstonden (of minder als de soort niet in alle maanden van het jaar in Nederland verblijft). Dankzij een forse bladspiegel en een uitgekende lay-out is het gelukt al deze kaarten, voorzien van een degelijk commentaar, binnen één boek van ongeveer 600 pagina's leesbaar te presenteren. Dat feit alleen al is een compliment waard.

De interpretatie van dergelijke kaarten is natuurlijk niet zonder problemen. Behalve de aanwezigheid van de vogels weerspiegelen ze ook de intensiteit waarmee blokken onderzocht zijn (en die verschilt nogal). Bovendien verdoezelen dergelijke verzamelkaarten van waarnemingen uit vijf jaren de verschillen van jaar tot jaar, wat tot een te rooskleurig beeld kan leiden. "Als je lang genoeg waarneemt, worden alle blokken zwart", zou je met enige overdrijving kunnen stellen. In de inleiding wordt uitgebreid op deze problemen gewezen. Hopelijk zullen de ongetwijfeld talloze gebruikers zich de betreffende opmerkingen goed ter harte nemen.

Bij al dit fraais zal dit boek voor sommige doorgewinterde vogelaars toch iets teleurstellen om de eenvoudige reden dat er voor hem of haar niet veel verrassingen uitkomen.

Nog één kritisch nootje. Alle soortbesprekingen zijn voorzien van een tekening. Verschillende tekens hebben daarbij originaliteit kennelijk belangrijker gevonden dan een natuurgetrouwe weergave. Dat heeft in een aantal gevallen geleid tot een verkeerde vorm van artistieke rigideit waarvan het resultaat niet om aan te zien is. Gelukkig zijn er ook fraaie resultaten bij. Een strengere selectie was hier op zijn plaats geweest.

Niettemin: dit boek is een absolute must voor iedereen die in de Nederlandse vogels is geïnteresseerd. WR

SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Prijs fl 69,50.

Extra vliegtijd en meer eten door vliegtuigen en jagers

VERSTORING VAN GANZEN IN HET LEEKSTERMEER-GEBIED

Het Leekstermeergebied is als ganzenpleisterplaats reeds lang bekend, maar heeft desondanks jarenlang niet meer dan incidentele belangstelling van vogelaars gekend. Om de leemte in de kennis van deze pleisterplaats op te vullen hebben een aantal vogelaars met ingang van de winter 1981/1982 zeer frequent ganzentellingen in dit gebied gehouden. Bij deze tellingen werden ook gegevens verzameld over de verstoringen waaraan de ganzen blootgesteld worden. Verstoringen zorgen voor extra vliegtijd, die gecompenseerd moet worden door extra rust- en eettijd.

In dit artikel zullen gegevens verzameld in 1983/1984 en 1984/1985 behandeld worden.

Peter Venema

Verstoringen

Door Niezen en Venema (3) is al opgemerkt dat er in het Leekstermeergebied enorm veel verstoring van ganzen optreedt. Als voornaamste bronnen werden vliegtuigen, helicopters en recreanten aangemerkt. Ook in de winters 1983/1984 en 1984/1985 werden de pleisterende ganzen door diverse oorzaken regelmatig verstoord.

Tijdens de tellingen zijn waargenomen verstoringen, zeker als die een massaal karakter hadden, telkens genoteerd. Daarbij werd aantekening gemaakt van het tijdstip, het aantal verstoorde ganzen en de oorzaak van de verstoring. In de winter 1984/1985 zijn waarnemingen van

verstoringen ook meer uitgebreid genoteerd. Hierbij werd tevens de totale waarnemingstijd en de duur van de verstoring (het rondvliegen) genoteerd, evenals het totaal aantal aanwezige ganzen.

Het verstoringscriterium dat in de uitwerking wordt gehanteerd, het opvliegen van ganzen, geeft de werkelijke mate van verstoring nog geflatteerd weer. In werkelijkheid is er al sprake van verstoring als het aantal alerte vogels groter is dan normaal. In Niezen en Venema (3) is duidelijk tot uiting gekomen dat verstoring in veel gevallen niet tot opvliegen leidt. De totale tijd die ganzen aan verstoring verliezen zou dan ook het tweetot drievoudige van de hier gepresenteerde resultaten kunnen bedragen.

Onderzoeksgebied

Het Leekstermeer ligt in het uiterste

Noorden van de provincie Drente, op de grens met Groningen (figuur 1). Samen met de omringende graslanden vormt het een uitgestrekt open landschap, waarin slechts hier en daar opgaande elementen van betekenis voorkomen. Aan de rand van het gebied krijgt het landschap een meer besloten karakter, met houtwallen, bosjes en bebouwing.

Resultaten

Er zijn in de winters 1983/1984 en 1984/1985 in totaal 161 verstoringen opgemerkt die het al of niet massaal opvliegen van ganzen tot gevolg hadden. Voor deze verstoringen werden ruim dertig verschillende oorzaken waargenomen die we in acht typen kunnen samenvatten. Deze typen en de bijbehorende verstoringfrequenties zijn in figuur 2 uitgezet.

We zien dat verstoringen door vliegtuigen er duidelijk uitspringen. De nabije ligging van vliegveld Eelde met de daar aanwezige Rijksluchtvaartschool is hier duidelijk mee in verband te brengen.

De meeste van deze verstoringen zijn van tamelijk korte duur. Dit blijkt uit tabel 1 waarin de verstoringswaarnemingen uit 1984/1985 worden weergegeven. Gemiddeld blijkt een verstoring drie minuten vliegtijd te kosten. De verschillen per maand zijn aanzienlijk en variëren van gemiddeld acht minuten (december) tot gemiddeld 1,6 minuten (februari). Met een gemiddelde verstoringduur kunnen we dan ook niet veel. De frequentie van de verstoringduur geeft wat dit betreft meer informatie. Als we de verstoringduur in klassen indelen, krijgen we een goed inzicht in de frequentie hiervan (figuur 3).

Meer dan 80 % van de verstoringen kost de ganzen minder dan 2,5 minuten vliegtijd. De verdeling in figuur 4 geeft verder een beeld over hoeveel vliegtijd een bepaald type verstoring kost. De mensen met verjaagbedoelingen en de jagers, die er in figuur 2 nog zo aardig vanaf kwamen, blijken maar liefst 74 % van de totale vliegtijd door verstoringen op hun geweten te hebben! Hiermee zijn ze de grootste verstoorders. Ze worden gevolgd door vliegtuigen, met 6,8 % van de verstoringen op hun conto. Daarnaast speelt ook verstoring door recreanten en het wegverkeer een rol van enige betekenis.

Als we de verstoringduur vermenigvuldigen met de frequentie en daaruit het percentage berekenen, krijgen we tenslotte een goede indruk van de ernst van de diverse verstoringstypen. Uit figuur 5 blijkt dat het effect van verstoring door mensen die op het land aan het werk zijn, door wilde dieren en door vee in het land, haast verwaarloosbaar klein is. Recreanten en verkeer op de weg nemen samen ruim 12 % van de relatieve verstoring in. Het effect van hun verstoring is sterk gebonden aan de infrastructuur van het Leekstermeergebied. Door Niezen en Venema (3) is duidelijk gemaakt dat de met de infrastructuur in het gebied samenhangende verstoring van grote in-

vloed is op de verspreiding van de ganzen. Er werd een oppervlakte van minimaal 180 hectare tot maximaal 1000 hectare potentieel fourageergebied niet door de ganzen gebruikt vanwege verstoring vanaf de wegen.

Uit figuur 5 blijkt vooral dat het weer de vliegtuigen en (ver)jagers zijn die verstoring van ganzen in het Leekstermeer gebied veroorzaken. Er is dus alle reden om deze twee nader te bekijken.

Verstoring door vliegtuigen

Op nog geen acht kilometer van het Leekstermeer ligt vliegveld Eelde, een luchthaven met een voornamelijk regionale functie waarvan de Rijksluchtvaartschool de belangrijkste gebruiker is (met in 1980 ruim 60.000 vliegbewegingen). Deze nabijheid, en het feit dat de door de luchtverkeersleiding gecontroleerde aan- en afvliegroute naar het Noorden over het Oostelijke deel van de ganzenpleisterplaats loopt, geeft aanleiding tot frequente verstoring van ganzen door vliegtuigen. De meeste vliegtuigen die verstoring veroorzaken (60 % van het totaal) zijn lesvliegtuigen van het type Beechcraft 33, gebruikt door de Rijksluchtvaartschool. Daarnaast wordt er vooral verstoord door kleine vliegtuigjes als de Piper en de Cessna, die al dan niet van de luchtvaartschool afkomstig zijn. Helicopters en straaljagers vliegen weinig over het Leekstermeer gebied.

Vliegtuigen verstoren over het algemeen een groot deel van de aanwezige ganzen tegelijk. In de winter 1984/85 werd gemiddeld 70 % van de aanwezige ganzen tijdens een vliegtuigverstoring op de wieden gejaagd. Door de verstoringstijd (gemiddeld 2,1 minuut) voor het aantal verstoorde ganzen te sommeren, blijken 30 vliegverstoreningen in 1984/85 samen 1902 uur en 56 minuten gansvliegtijd te hebben gekost.

Niet alle overvliegende vliegtuigen veroorzaken per definitie verstoring. Zolang vliegtuigen een redelijke afstand en hoogte houden, is de verstoring over het algemeen gering of afwezig. Van 18 vliegtuigen (allemaal Beechcraft 33) is de vlieghoogte tijdens hun verstoring nauw-

keurig bekend (via luchtverkeersleider Eelde). De vlieghoogte van deze toestellen varieerde van 150 tot 600 meter. De mate van verstoring varieerde van 27 tot 100 procent van de aanwezige ganzen, maar was niet afhankelijk van de vlieghoogte.

Wellicht speelt vooral de koers van de vliegtuigen een overwegende rol voor de mate van verstoring. Bij het Leekstermeer zijn verstoringen waargenomen door vliegtuigen op twee kilometer afstand van de ganzen, maar andere vliegtuigen passeerden op een paar honderd meter afstand zonder verstoring te veroorzaken.

Verstoring door jacht

De jachtdruk op ganzen is de laatste jaren bij het Leekstermeer sterk toegenomen. In de winter 1982/83 werden voor het eerst jachthutten in het Matslootgebied geplaatst en nadien heeft de jachtdruk zich verder uitgebreid.

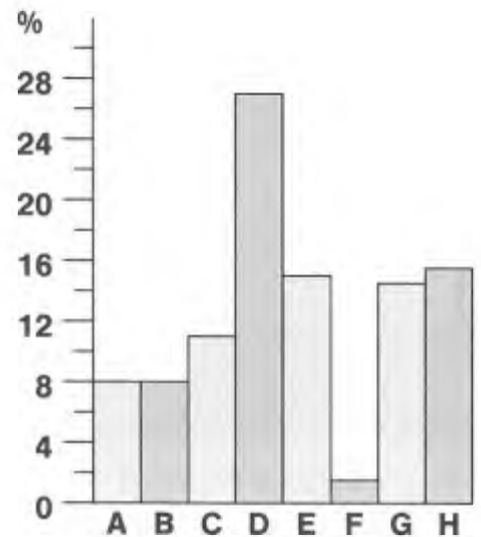
In Nederland is de jacht op Grauwe-, Kol- en Rietganzen geopend van 1 september tot en met 31 januari vanaf een half uur voor zonsopgang tot 's morgens tien uur. In het Leekstermeer gebied houdt dit in dat er eigenlijk alleen in december en januari op ganzen gejaagd wordt. Op de slaapplaats (het Leekstermeer) wordt de jacht, die aan het Staatsbosbeheer verpacht is, niet uitgeoefend. In de directe aangrenzende gebieden, die grotendeels eigendom zijn van "het Groninger Landschap" en het Staatsbosbeheer, geldt een jachtverbod bij aanwezigheid van ganzen. Op de overige plaatsen kan, voor zover bekend, vrij op ganzen gejaagd worden. De ganzenjacht concentreert zich in de praktijk in de Bolmert, de Lettelberterpetten, tegen de oostoever van het meer, in het noordelijk deel van de Matsloot en tenslotte rondom het Eelderdiep. Het jachtverbod bij aanwezigheid van ganzen in de Bolmert en de Lettelberterpetten wordt door de jagers simpel opgelost door eerst alle eventueel pleisterende ganzen op te jagen en direct daarna te gaan schieten.

Ondanks dat de ganzenjacht in het Leekstermeer gebied in ruimte en tijd be-

perkt is, en de frequentie van deze verstoringen ook relatief gering is (8% van het aantal verstoringen), is het effect op de ganzen aanzienlijk. Door jachtactiviteiten werd in 1984/85 niet minder dan 98% van de aanwezige ganzen verstoord, met een gemiddelde verstoringstijd van 35 minuten per keer, meer dan drie keer zo lang als enige andere bron van verstoring. Vier verstoringen door jacht kostten zo samen 20.550 uur gansvliegtijd, meer dan tien keer zoveel als 30 vliegtuigverstoringen.

Discussie: de invloed van verstoringen

Ganzen worden in het Leekstermeer gebied veel verstoord, gemiddeld ieder anderhalf uur wel een keer. Hierbij zijn per verstoring gemiddeld ruim 1550 ganzen betrokken die drie minuten vliegtijd per

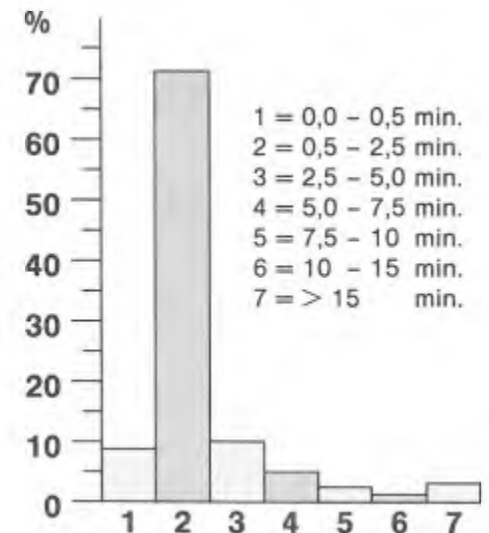
Figuur 2. Frequentie verstoringsbronnen in 1983/1984 en 1984/1985. N=161 verstoringen. A=Jagers en verjagers. B=mensen aanwezig op het land. C=verkeer op de weg en boten. D=vliegtuigen en helicopters. E=Andere vogelsoorten (roofvogels) en zoogdieren (bijvoorbeeld ree). F=vee. G=recreanten. H=onbekend.

Tabel 1 verstoringswaarnemingen in 1984/85 per maand

waarneemtijd	aantal keren		duur verstoringen		aantal ganzen	
	totaal	per uur	totaal	gemidd.	totaal	gemidd.
Nov. 40 min	1	1,5	3 min	3,0 min	60	60
Dec. 42u. 50 min	25	0,6	3u. 20 m.	8,0 min	68023	2721
Jan. 58u. 42 min	46	0,8	1 u. 19 min.	1,7 min.	37286	811
Feb. 33u. 9 min	23	0,7	38 min.	1,6 min	57643	2506
Mrt. 36u. 52 min	26	0,7	53 min.	2,0 min	24934	959
Tot. 172u. 13 min.	121	0,7	6u. 13 min.	3,0 min	187946	1553

Tabel 2 vlieghoogte van vliegtuigen bij ganzenverstoring in 1984/85

vlieghoogte in meter	aantal verstoringen	% verstoorde ganzen
150	5	3x 100%; 96%; 73%
300	9	7x 100%; 88%; 27%
450	2	2x 100%
> 600	2	100%; 79%

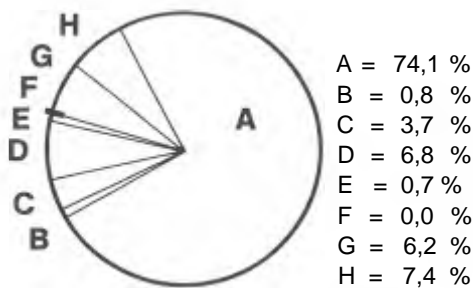
Figuur 3. Frequentie verstoringsduur in 1984/1985. N=121 verstoringen.

verstoring kwijt zijn. Menselijke activiteiten nemen 81% van het aantal verstoringen voor hun rekening, als we onbekende verstoringsoorzaken, die frequent werden waargenomen, niet meerekenen.

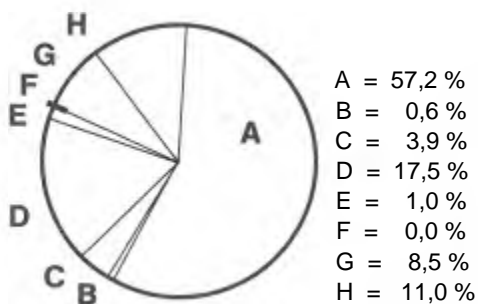
Bij onderzoek naar verstoring van Rotganzen in Essex (Engeland) werd een overeenkomstige verstoringfrequentie gevonden; 124 verstoringen in 167 uur en 37 minuten (4) tegen 121 verstoringen in 172 uur en 13 minuten bij het Leekstermeer.

In verstoringsvliegtijd gerekend, ligt aan maar liefst 99% hiervan een menselijke activiteit ten grondslag. In Zuidwest-Friesland werd door Schilperoord en Schilperoord-Huisman (5) bij Kleine Rietganzen in 82% van de totale vliegtijd door verstoring, menselijke activiteit als oorzaak gevonden.

Verstoringen door vliegtuigen en (ver-)jagers hebben in het Leekstermeergebied het meest ernstige effect op de ganzen. Ze nemen samen nog niet de helft van het aantal verstoringen in, maar veroorzaken wel bijna 90% van de verstoringstijd.

Figuur 4. Relatieve aandeel van de vliegtijd per verstoringbron, uitgedrukt in percentage van de totale vliegtijd van alle ganzen door verstoring. A t/m H: zie figuur 2.

Figuur 5. Relatief verstoringseffect. N=121 verstoringen.

Aan de hand van de gegevens uit 1984/85 kunnen we voor die winter een schatting maken van het aantal verstoringen in het Leekstermeergebied. Door het aantal daglichturen per maand te delen door het aantal verstoringen per uur, krijgen we een indruk van het totaal aantal verstoringen per maand en de extra vliegtijd dat dit de ganzen kost (tabel 3).

Er zijn in de winter van 1984/85 dus meer dan 72.000 gansvliegreuren gemaakt ten gevolge van de verstoringen. De vraag is nu wat hiervan de gevolgen zijn. Door Schilperoord en Schilperoord-Huisman (5) werd voor Kleine Rietganzen in Zuidwest-Friesland berekend dat de ganzen de door verstoring verloren tijd en energie compenseren door voor elke gevlogen minuut 1,9 minuut extra te fourageren. We komen dan voor het Leekstermeergebied uit op 137.191,2 extra fourageeruren, ofwel 5.716 extra gansdagen. Uiteraard is dit een nog maar ruwe schatting, hetgeen niet wegneemt dat wel duidelijk wordt in welke orde van grootte de gevolgen van de verstoringen liggen.

Dat ganzen en vliegtuigen een slechte combinatie vormen was al bekend (1,3,4). Het probleem is echter vaak van regionale aard, omdat de vliegtuigen niet op elke ganzenpleisterplaats even vaak verstoren en verstoringen op veel plaatsen bovendien een incidenteel, zij het soms zeer intensief, karakter hebben. Zo noemt Van der Bergh C) acht vliegtuigen en helicopterverstoringen in ruim een uur tijdens een militaire oefening bij een ganzenpleisterplaats in Gelderland, terwijl Schilperoord en Schilperoord-Huisman (5) in Zuidwest-Friesland slechts 3,3% van de totale vliegtijd door verstoringen ten gevolge van vliegtuigen en helicopters vonden. In Essex stelde Owens (4) bij Rotganzen een bijzondere gevoeligheid vast voor verstoringen door vliegtuigen, met name door de langzame, luidruchtige types. De ganzen bleken daar tevens slecht te wennen aan het af- en aanvliegende luchtverkeer op een nabijgelegen vliegveld. Door de vliegtuigen werd in Essex 39% van alle menselijk verstoringen veroorzaakt.

In het Leekstermeergebied is de verstoring door vliegtuigen groot en bovendien van structurele aard. Van gewinning aan het luchtverkeer is hoogstens beperkt sprake. Om het gevolg van de verstoringen te compenseren kunnen de ganzen er toe overgaan om 's nachts in het gebied te

fourageren. Tijdens kritieke periodes (vorst en sneeuw) zullen de ganzen hun verloren tijd en energie niet of nauwelijks kunnen compenseren, en wegtrek uit het gebied ten gevolge van vliegtuigverstoringen is in dergelijke periodes dan ook in de praktijk vastgesteld.

Toch is het effect van de vliegtuigverstoringen relatief gering bij de gevolgen van verstoring door jacht. Van de totale vliegtijd door verstoring is 74% op jachtactiviteiten terug te voeren. In Zuidwest-Friesland, waar ook regelmatig op ganzen wordt gejaagd, veroorzaakte dit 34% van de totale vliegtijd door verstoring (4). Den Uil en Valk (6) beschrijven voor de Alblasserwaard aanzienlijke verstoring door ganzenjacht. Daar werd door verstoring een groot deel van het fourageergebied van de ganzen uitgeschakeld. De ganzen in de Alblasserwaard bleken zich bovendien te concentreren in de polders waar niet gejaagd werd. Ook in het Leekstermeergebied is regelmatig waargenomen dat de ganzen zich bij bejaging massaal naar een ander deelgebied verplaatsen. De mate waarin fourageergebieden door ganzenjacht voor de vogels uitgeschakeld worden, is hier niet onderzocht. Evenals bij vliegtuigverstoring leidt verstoring door jacht tijdens vorst- en sneeuwperiodes tot niet of nauwelijks te compenseren tijd- en energieverlies. Het vertrek van ganzen is daarop het waargenomen gevolg.

Literatuur

- (1) Bergh, L.van den, 1983: Ganzen en vliegtuigen. Het Vogeljaar 31 (3): pag. 152-155.
- (2) Dijk, A.J.van & B.L.J.van Os, 1982: Vogels van Drente. Van Gorkum, Assen.
- (3) Niezen, J. & P.Venema, 1983: Ganzen in het Leekstermeergebied, overwintering en trek. Rapport, Peize/Roden.
- (4) Owens, N.W., 1977: Responses of wintering Brent Geese to human disturbance. Wildfowl 28: pag. 5-14.
- (5) Schilperoord, L.J. & M. Schilperoord-Huisman, 1984: Verstoring van Kleine Rietganzen Anser branchychnus in Zuidwest-Friesland. Het Vogeljaar 32 (5): pag. 225-234.
- (6) Uil, G.den & B.Valk, 1982: Ganzenjacht in de Alblasserwaard. Vogels 2 (9): pag. 98-100.

Tabel 3 Berekende gevolgen van ganzenverstoring winter 1984/85 november is vanwege het geringe aantal gegevens buiten beschouwing gelaten

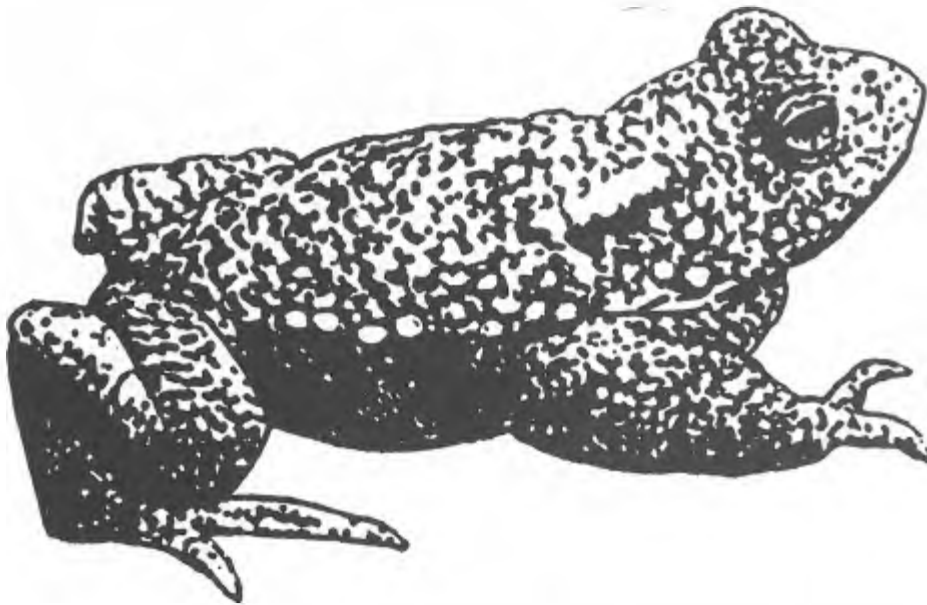
	aantal keren		duur verstoringen		aantal ganzen		totaal extra aantal uur gansvliegtijd
	per uur	totaal	gemidd.	totaal	gemidd.	totaal	
dec.	0,6	137	8,0 min.	1096 min.	2721	372777	49703,6 uur
jan.	0,8	192	1,7 min.	326 min.	811	155712	4411,8 uur
feb.	0,7	198	1,6 min.	316 min.	2506	496188	13231,6 uur
mrt.	0,7	152	2,0 min.	304 min.	959	145768	4858,9 uur
					totaal:		72205,9 uur

Dankwoord

De tellingen in het Leekstermeergebied zijn uitgevoerd met medewerking van een groot aantal enthousiaste vogelaars. Zonder hun inspanning had dit artikel niet tot stand kunnen komen, waarvoor mijn dank. Speciale dank gaat uit naar Hans Zwaagstra.

Een reactie van de Stichting Herpetologische
Studiegroepen

VERANTWOORD FAUNABEHEER IN HET MEINWEGGEBIED?

In de eerste twee afleveringen van deze Argus-jaargang hebben we kennis kunnen nemen van een groot enthousiasme voor de ontwikkelings- en beheersvisie voor het Meinweggebied, opgesteld door bureau Ecoplan en het IVM. Hoewel ik me realiseer dat natuurbescherming en natuurontwikkeling niet gebaat zijn bij tweespalt, zijn er toch momenten waarop kritiek gegeven moet worden om het blikveld van de gedreven onderzoeker enigszins te verruimen.

Ton Lenders

Naar aanleiding van het artikel van Henrik de Nie in Argus 88/2 heeft de Stichting Herpetologische Studiegroepen (SHS) haar kritiek op het Ecoplan/IVM rapport aan het bestuur van de SKF kenbaar gemaakt. Na het interview met Hans van der Lans, één van de samenstellers van de beheersvisie, wil ik deze kritiek op "het leukste plan dat er tot nu toe is gemaakt voor een natuurgebied in Nederland" in grote lijnen in het openbaar herhalen.

Laat ik hierbij voorop stellen dat er veel waardevolle suggesties in het plan zijn opgenomen en dat het zeker niet de conservatieve natuurbeschermingsgedachte is geweest die de aanleiding heeft gevormd tot dit schrijven. Dat de Herpetologische Studiegroepen deze behoudende lijn niet volgen blijkt duidelijk uit de projecten (poelaanleg, beheers- en actieplannen) die op provinciaal niveau geï-

niteerd worden.

Natuurlijk is de visie van de SHS ook te betichten van eenzijdigheid, maar dat heeft alles te maken met de doelgroep (herpetofauna) van de studiegroepen. Daarom pretenderen we niet een integraal beheersplan te presenteren, maar maken we kanttekeningen bij de opzet van Ecoplan/IVM.

Hoge faunistische waarde

De voornaamste kritiek van de Herpetologische Studiegroepen richt zich op het feit dat in het plan veelal voorbij wordt gegaan aan de huidige waarden van het Meinweggebied. Het is niet zo dat getwijfeld wordt aan al datgene wat er tot stand kan worden gebracht, maar het is vooral de angst om wat er verloren kan gaan, met daaraan gekoppeld de wenselijkheid van een totale herinrichting van het gebied.

De Meinweg onderscheidt zich van de meeste andere heidegebieden door zijn hoge actuele faunistische waarden. Niet alleen herpetofauna, maar ook avi-

Gladde slang, foto Pieter Eibers.

fauna en entomofauna zijn kwantitatief en kwalitatief rijk vertegenwoordigd. Het wilde zwijn kent hier zijn laatste natuurlijke voorkomen in Nederland.

Hoe komt de Meinweg aan een dergelijk gevarieerd dierenleven? In feite geeft het Ecoplan/IVM rapport hier zelf een antwoord op door steeds een duidelijke koppeling te maken met de vegetatie. De vraag rijst dus of de vegetatiestructuur in het toekomstig beheer wel zo ingrijpend veranderd moet worden. Wat is het doel van het Optimaal Integraal Natuurontwikkelingsmodel dat door de onderzoekers zo wordt voorgestaan? Wil men de 150 vogelsoorten die recentelijk zijn waargenomen verhogen tot 200? Acht men de 40 soorten libellen, de 400 vlindersoorten, de meer dan 100 verschillende soorten waterkevers onvoldoende? En hetzelfde kan men zich afvragen bij vissen, spinnen, kevers, mieren en zweefvliegen, allemaal groepen waar recentelijk inventarisatiegegevens van beschikbaar zijn gekomen. Overschat men de draagkracht en potentie van het gebied niet?

Minitieuze aandacht?

Een antwoord op deze vraag is misschien te geven uit de optiek van de herpetofauna. De Meinweg is voor reptielen en amfibieën één van de belangrijkste gebieden in West-Europa. Van de zestien in Nederland voorkomende amfibieënsoorten worden er op de Meinweg twaalf aangetroffen, van de zeven soorten reptielen komen er vijf voor.

Volgens Het commentaar van Henrik de Nie in Argus 88/1, heeft het Ecoplan/IVM rapport een minitieuze aandacht voor zoogdieren, vogels, planten, reptielen en amfibieën. Uit de opgenomen literatuurlijst zou men inderdaad mogen veronderstellen dat er de nodige aandacht aan de herpetofauna is besteed. Wat blijkt echter? De reptielen en amfibieën van Nederlands belangrijkste reservaat worden in het 153 pagina's tellende rapport afgedaan met 2 pagina's bij de karakterisering van het gebied en 2 pagina's in de natuurontwikkelingsvisie.

Gekunsteld beheer en faunavervalsing?

Nu zegt kwantiteit niet alles, laten we deze pagina's dus eens op inhoud testen. Ringslangen zijn volgens de auteurs nooit in het Meinweggebied waargenomen.

Gladde slang, foto Pieter Eibers.

Toch spreekt het rapport over geschikte biotopen voor deze soort. In werkelijkheid zijn er echter wel degelijk enkele ringslangmeldingen. Het betreft hier uitgezette of ontsnapte dieren. Van een populatie kan geen sprake zijn. Als men een introductie van deze soort overweegt, moet men wel bedenken dat de ringslang in Limburg waarschijnlijk nooit inheems is geweest.

Om te voorkomen dat amfibieënpopulaties uitsterven wordt als overgangsbeheer voorgesteld om betonnen bakken aan te leggen en daarin regenwater op te vangen. Hieruit blijkt niet alleen een totale onbekendheid met de diersoorten, maar wordt tevens een gekunsteld beheer voorgesteld dat veel weg heeft van hobby met vijvers en terraria, een tendens waar we wat betreft de inheemse soorten nu juist vanaf willen.

De meest schrijnende uitspraak is misschien wel dat onder het voorgestelde beheer wordt overwogen om over te gaan tot (her)introductie van boomkikker, vroedmeesterpad, geelbuikvuurpad en vuursalamander. Alleen de eerste soort komt misschien van oorsprong in het gebied voor. Bij de overige soorten is sprake van regelrechte faunavervalsing, waarbij men er bij welke herinrichting dan ook vanuit mag gaan dat deze soorten zich nooit zullen weten te handhaven.

Het thans gevoerde beheer is voor de herpetofauna zeker niet zo slecht als in de beheersvisie gesuggereerd wordt (van uitsterven van soorten is geen sprake). Alleen de toenemende recreatie moet als een belangrijke storingsfactor gezien worden. Andere negatieve invloeden worden veroorzaakt door externe processen (daling grondwaterstand, verzuring), waar het rapport ook geen oplossing voor biedt.

Als de uitspraken over de herpetofauna maatgevend zijn voor de overige diergroepen, haalt het rapport op dit punt een zware onvoldoende.

Frisse visie, verkeerd proefobject

Samenvattend kunnen we stellen dat de beheersvisie voor het Meinweggebied te

zeer de nadruk legt op de vegetatie ontwikkeling en daarbij de huidige faunistische waarden, die natuurlijk ook aan de plantengroei gekoppeld zijn, teveel uit het oog verliest. Daarbij kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat er een soort hobbyisme meespeelt bij de introductie van Grote Grazers. Misschien is deze vorm van natuurbeheer een modeverschijnsel, maar daarbij is zeker niet gezegd dat ze voor ieder gebied in Nederland toepasbaar is. Ook lopen de experimenten nog te kort om het effect op diverse faunasoorten te kunnen voorspellen.

De opmerking van Hans van der Lans in Argus 88/2 dat de weerstand tegen het plan niet zozeer uit de bevolking komt, maar meer uit de kringen van beheerders, is een volstrekt onjuiste weergave van feiten. Wie zich de moeite getroost om de mening te horen van de Roerstreekgemeenten of de Heemkundevereniging Roerstreek, wie de publicaties in de regionale pers volgt of wie aanwezig is geweest op de hoorzitting in het kader van het Nationaal park Meinweg, heeft hiervan zeker een andere indruk.

Daarmee heeft deze beheersvisie met zijn diverse natuurbehoudsmodellen echter zeker niet afgedaan. De opzet getuigt van een frisse en moderne kijk op natuurbeheer, een richting die zeker een experiment waard is. Het blijft alleen jammer dat men als proefobject gekozen heeft voor een natuureservaat met hoge actuele waarden. Het hele scenario zou toegepast kunnen worden op een monotone naaldboscultuur en daarbij zeker voor spectaculaire resultaten zorgen. •

Literatuur

Lans, H. van der, G. Poortinga en H.E. van de Veen (1986). Ontwikkelings- en beheersvisie voor het Meinweggebied. Rapport Ecoplan/IVM-VU, Amsterdam. 153 pp.

De auteur is voorzitter van de Stichting Herpetologische Studiegroepen.

KORT NIEUWS

Is er nog toekomst voor de geelbuikvuurpad?

Weinig mensen zullen de geelbuikvuurpad uit eigen waarneming kennen. Er zijn namelijk nog maar drie vindplaatsen van deze soort in ons land, en die zijn alledrie nog in Zuid-Limburg ook. En dan te bedenken dat er in de jaren zestig nog zo'n tachtig vindplaatsen waren! Uit onderzoek van de Universiteit van Nijmegen bleek, dat zich in de overgebleven drie poeltjes nog 150 padden ophouden, die met z'n allen de hele Nederlandse populatie vormen. Verder bleek, dat de padden nog maar nauwelijks tot voortplanting komen, zodat de populatieopbouw uitermate slecht is. De geïntensiveerde landbouw wordt door de onderzoekers als grote boosdoener aangemerkt. Daardoor zijn de landbiotopen aangetast, en de voortplantingswateren snel verdwenen.

Toch bestaat er nog hoop voor dit aardige diertje. Volgens de onderzoekers biedt poelaanleg op slimme plaatsen perspectieven. Die poelaanleg moet dan wel begeleid worden door een beheersplan, waarin de aanleg en het onderhoud geregeld worden. Tevens kan in zo'n plan een betere bescherming voor de geelbuikvuurpad geregeld worden. Er blijken namelijk nog altijd terrariumliefhebbers te zijn die persé dit padje in hun bak willen hebben en aldus een ernstige bedreiging vormen voor de overgebleven dieren.

RD

Bron: B. Verboom en R.M. Laan (1988). De geelbuikvuurpad, recente ontwikkelingen. Natuurhistorisch maandblad 77(9): 152-157.

Concurrent van de jager?

VERWILDERDE EN WILDE KATTEN

Er zijn mensen met een uitgesproken voorliefde voor katten, en er zijn fanatieke hondeliefhebbers. Hondenbezitters vinden hun dier vrolijk, trouw en gehoorzaam en houden katten voor eigengereid, schijnheilig en onbetrouwbaar. De enthousiaste katteliefhebber beschouwt veel honden als potentiële strotfabijter, hinderlijke kruisruiker of hijgerige neuroot en waardeert de kat om zijn onafhankelijkheid en waardige kalmte.

foto R. Daalder

Henrik de Nie

Veel jagers lijken tot het type hondeliefhebber te behoren. Jagers beschouwen katten in het "jachtveld" vaak als een ramp. Huiskatten zouden volgens hen een ontregeld "jachtinstinct" hebben. Ook als ze goed gevoed zijn, zouden ze doorgaan met het doden of verwonden van prooidieren. Een aantal vragen over deze en aanverwante kwesties stelde ik aan Freek Niewold (RIN). Niewold verrichte uitgebreid onderzoek naar voorkomen, gedrag en het ecologisch effect van verwilderde katten in verschillende delen van ons land.

Geen abnormale roofzucht

Zowel huiskatten, boerenkatten, verwilderde katten en zwervkatten hebben sterk de neiging om in de buurt van de menselijke bewoning te blijven. De dichtheid aan katten neemt sterk af met de afstand van de behuizing. De zwervkat is eigenlijk meer een stadsbewoner dan een beest wat de natuur intrekt. Dat neemt niet weg dat de kat kan voorkomen in natuurge-

bieden die dicht bij menselijke woningen liggen (wat in Nederland vaak het geval is). Toch zoeken deze katten vaak weer de bebouwing op als ze bijvoorbeeld jongen gaan werpen.

Volgens Niewold hebben katten in natuurgebieden gedurende de winter een kleine overlevingskans. Dat geldt zeker voor hun jongen. De beste overlevingskans hebben solitair levende, oudere katers, die er een groot eigen territorium op na houden.

De roofzucht van katten is niet abnormaal te noemen, hoewel goed gevoede katten vaak toch nog op jacht gaan. Dit is nu eenmaal de aard van het dier. Niewold verklaart het alsnog op jacht gaan ook uit een ontoereikend dieet. Het voer dat katten van mensen krijgen bevat naar zijn idee te weinig eiwit. Daarnaast worden bijvoorbeeld veel boerenkatten bewust slecht gevoed om effectief als muizen- en rattenvanger te kunnen fungeren. Hieruit is het beeld ontstaan van de onverzadigbare jager.

Meestal zoogdieren

Zoals iedere kattenbezitter weet, vangt de kat vooral in de zomermaanden (woel-

muizen en ratten, jonge konijnen, hazen en (weide)vogels. Meestal zijn zoogdieren het slachtoffer: hazen en konijnen vormen 58 procent van het dieet uitgedrukt in gewichtspercentage (van 168 onderzochte katten met prooien in de maag; dus dieren met alleen door de mens verstrekt voedsel buiten beschouwing gelaten). Onder de vogels (24 procent van het aantal prooien, 18 procent van het gewicht) zijn jonge fazanten favoriet.

In Engeland is een schatting gemaakt van de hoeveelheid dieren die op die manier het leven laten. Dit kwam in de buurt van de hoeveelheid proefdieren die voor onderzoek werden doodgemaakt! Mensen die het doden van dieren onvoorwaardelijk afwijzen, moeten hun kat weg doen, binnen houden of van een belletje voorzien.

Minder duidelijk is het ecologische effect. Dicht in de buurt van huizen zal het bestand aan knaagdieren, konijnen en hazen door katten worden gereguleerd.

Concurrentie en "regulatie"

Echt verwilderde katten zijn er overigens weinig, er is in Nederland zeker geen sprake van een verwilderde populatie die zich uitsluitend buiten de menselijke omgeving ophoudt. Zulke populaties bestaan wel in bijvoorbeeld Nieuw-Zeeland en eilanden rond de Zuidpool.

De populatie van halfverwilderde dieren in ons land wordt voortdurend op hetzelfde peil gehouden, omdat de bezitters van huiskatten en boerenkatten de populatie snel kunnen aanvullen door meer jonge katjes in leven te laten. Jacht als middel om de populatie halfverwilderde katten te reguleren is daarom "dweilen met de kraan open". Jacht op verwilderde katers kan hoogstens tijdelijk de predatiedruk in het veld verlagen. Zo'n territorium wordt weer snel opgevuld. De jacht reguleert niet het aantal, maar beïnvloedt de sexesamenstelling en de leeftijdsopbouw van de halfverwilderde populatie.

In de stedelijke omgeving vormen zwervkatten voor zangvogels nauwelijks een probleem. Het lijkt alsof veel vogels redelijk zijn aangepast aan predatie door zwervkatten, gezien het feit dat er steeds meer vogels zijn die zich in de stedelijke omgeving weten te vestigen (Braamsluiper, Heggemus).

De ongerustheid van de jager over het effect van de halfverwilderde kat is dus niet zozeer ongerustheid over een bedreigd biotoop, als wel ongerustheid over regelrechte concurrentie om de buit aan hazen, konijnen en fazanten in de omgeving van menselijke nederzettingen. De concurrentie met inheemse roofdieren, ver verwijderd van behuizingen, lijkt gering. Wel is het mogelijk dat de kat kan concurreren met inheemse roofdieren als vos en marterachtigen die zich in de buurt van huizen willen vestigen.

De Wilde kat terug?

De Wilde kat is een schuwe bosbewoner

Onverzadigbare jachtlust? foto M.Ohm

Hazen en fazanten... eten katten ook kikkers? foto M.Ohm

die in Nederland is uitgestorven. In de SKF-uitgave "Roofdieren in België en Nederland" schrijft G.H.Parent dat sinds de Eerste Wereldoorlog de Wilde kat is toegenomen in Noord-Frankrijk en sinds 1945 in Duitsland. Vreselijke oorlogen zijn soms heilzaam voor natuurontwikkeling: door oorlogshandelingen gedeeltelijk gevelde, braakliggende, door geen mens bezochte bossen in Frans Lotharingen en in de Eifel bleken gunstig voor de Wilde kat.

In een klein gebied in Zuid-België, aan de grens met Luxemburg ("Belgisch Lotharingen") komen sinds 1962 weer Wilde katten voor. Het dier breidt zich verder uit naar het Noorden. Vanuit de Eifel dringen Wilde katten binnen in het Oostelijke Ardennengebied. Er zijn nu Wilde katten in het gebied van de Hoge Venen en in de buurt van Luik waargenomen (30 km van Maastricht). Overigens moet men niet een al te wilde voorstelling hebben van het oprukken van de Wilde kat. Het dier komt voor in zeer lage dichtheden (1 per 400 ha). Geruchten dat de Wilde kat al voorkomt in Zuid-Limburg

zijn onjuist. Volgens Niewold zijn de Zuid-Limburgse bossen niet zo geschikt voor een blijvende populatie aan Wilde katten.

Het is waarschijnlijk dat de Wilde kat op eigen gelegenheid via België of de Bondsrepubliek (Eifel) ooit Nederland weer bereikt. Verder is al eerder in ons land gepleit voor herintroductie. Misschien is het verstandig eerst grondig te onderzoeken of onze bossen (bijvoorbeeld op de Veluwe) aan de biotoopeisen van de Wilde kat voldoen. Verder is de vraag of de (jagende) mens, die waarschijnlijk geen onderscheid kan maken tussen Wilde kat en verwilderde cyperse huiskater, het beest met rust wil laten.

Literatuur

- Akkermans, R. & D.Criel (red.), (1986): Roofdieren in België en Nederland. SKF, 's-Graveland, 63 p.
 Niewold, F.J.J., (1986): Voedselkeuze, terreingebruik en aantalsregulatie van in het veld opererende huiskatten *Felis catus* L., 1758. *Lutra* 29: 145-187.

Met dank aan Freek Niewold.

Meer vogelaars, meer vogelgidsen

Het aantal vogelaars vertoont nog altijd een stijgende lijn. Twee op de duizend Nederlanders lopen regelmatig met een kijker om hun nek. Welbeschouwd niet veel, maar blijkbaar genoeg om een aantrekkelijk afzetgebied voor boeken te vormen. Uitgeverij Tirion bracht tenminste een vertaling van de 'Shell guide to the birds of Britain and Ireland' uit, een gids die door een commissie van wijze, Engelse vogelaars tot de beste voor Groot-Brittannië werd uitgeroepen. Een aantal bekende namen uit de Nederlandse vogelaarswereld zorgde voor de bewerking, zodat de verwachtingen hoog gespannen waren. Deze verwachtingen werden wat mij betreft helaas niet helemaal ingelost.

Een pluspunt van deze gids is dat van veel vogelsoorten meerdere plaatjes in allerlei houdingen zijn opgenomen en dat er veel plaatjes van juvenielen instaan. Verder is de tekst, zoals verwacht mocht worden, zeer vakkundig en grondig, maar niet voor alle beschreven soorten. Het grote minpunt van Tirions vogelgids ligt in het praktische gebruik. Zo staan verschillende, sterk op elkaar lijkende soorten niet op één pagina, maar vaak nogal een eind van elkaar af (steltlopers, zangvogels), wat nodeloos bladeren oplevert. Sommige plaatjes zijn gewoon slecht (Roodstuitzwaluw) of leveren te weinig informatie. Van veel wat zeldzamere soorten is geen beschrijving van het geluid opgenomen, en soms maar een zeer summiere kleedbeschrijving. Kortom: een onoverzichtelijke, op Europees niveau bekeken niet zo volledige gids.

Mocht u twijfelen bij de aankoop van een vogelgids, dan kunt u beter de aloude Peterson nemen. Heeft u al een Peterson, dan kunt u erover denken om deze gids ernaast aan te schaffen. De meeste beschrijvingen en sommige plaatjes leveren dan nuttige, aanvullende informatie. RD

J.Ferguson-Lees en J. Willis: Tirions Vogelgids. Uitgeversmaatschappij Tirion, 353 pag. fl 49,50.

JAGERS OP WEG NAAR DE EEUWWISSELING

Het is bekend dat het de jagers niet voor de wind gaat. Tot de jaren zeventig konden ze nog rustig op zaterdag het veld ingaan en zich openlijk met hond en geweer vertonen. Passerende wandelaars hoefden niet overtuigd te worden want die vroegen niets. Dat beeld veranderde echter in 1976 met de komst van de Stichting Kritisch Faunabeheer. De SKF vertegenwoordigde niet enkel een clubje van kritische biologen, maar bleek ook een signaal te zijn van een veel algemener levende verontrusting over faunabeheer en het omgaan met dieren en de natuur in het algemeen.

foto Fred Hess

Lodi Nauta

Negeren

De eerste reactie van de jagers was die van het negeren. Een uitnodiging tot deelname aan een symposium over kraaien werd simpel van de hand gewezen, want "aan tafel gaan zitten met een kleine groep die je boven of onder, voor of achter de tafel, in alle omstandigheden met alle middelen principieel naar je jagersleven staat, daarvoor lenen wij onze vereniging met haar 23.000 leden niet" (1).

Deze strategie bleek al gauw die van de struisvogel. Er gebeurde wat in de natuurbeschermingswereld! Het waren niet alleen meer de bedreigde gebieden met hun lepelaars, maar het werden nu ook de

weilanden met hun kieviten en de Velluwe met haar reeën. Het heeft al met al lang geduurd voordat de jagersvereniging zich dit ten volle realiseerde. De verschuiving van de publieke opinie vond dan ook geleidelijk plaats.

In de verdediging

De laatste jaren versnelde dit tempo zich echter in hoge mate: ganzenjacht, drijfjachten, illegale roofvogelvervolging en milieuvervuiling door lood bleken belangrijke katalysatoren te zijn. Nu moesten de jagers zich gaan verdedigen. "Wij herstellen het natuurlijk evenwicht" riepen de jagers.

"Onzin!" riepen de biologen (op één na) in koor, wijzend op allerlei onderzoeksresultaten. "Wij bestrijden de schade" werd er vervolgens geroepen. Wederom hoon-

gelach van biologen en natuurbeschermers. "Wij doen aan biotoopbescherming", is zo'n beetje de laatste kreet. In Argus 87/4 werd daarop uitgelegd, dat de term "soortsbevoordeling" beter op z'n plaats zou zijn. Kortom: elke bewering van jagerszijde werd enerzijds zonder cijfermateriaal gepresenteerd, en anderzijds door wetenschappelijk onderzoek getorpedeerd. De ruimte voor de jagers werd steeds nauwer.

En nu zijn we in 1988. De jagers beseffen dat men uit een ander vaatje moet gaan tappen. Er wordt daarom heel wat gefilosofeerd over het imago en de pogingen tot verbetering daarvan. Rapporten, commissies, "concept-intern-communicatieplannen", werkgroepen -dat alles moet resulteren in een "Speerpuntenbeleid" dat moet gaan bestaan uit de "denklijn", de "infolijn" en de "werklijn". Deze drie lijnen cirkelen alle rond het vraagstuk van maatschappelijke acceptatie van de jacht.

De denklijn benadert dit vraagstuk in termen van functies (welke functies dient de jacht te vervullen, die acceptabel zijn voor interne en externe groeperingen?). De "infolijn" denkt in termen van informatie-overdracht (het volgen van een low-profile opstelling naar de media en van een high-profile opstelling naar publiek en individu). De "werklijn" tenslotte denkt in termen van acceptatie door het ondernemen van activiteiten (met name vorming en ontwikkeling van wild-beheerseenheden) (2). Opvallend is het defensieve karakter van dit beleid. Het is gericht op "het behoud van de jacht". Geen uitbreiding van de jacht, geen offensieve aanpak, maar een poging om te redden wat er te redden valt en dat wat er is nog acceptabel te maken.

Bewerking en infiltratie

Dit streven naar imagoverbetering gaat niet meer gepaard met veel uiterlijk vertoon, maar met een bewerken van allerlei maatschappelijke geleidingen. Filosofen van de macht weten allang dat macht juist daar ligt waar je het niet verwacht: op scholen, buurthuizen, ziekenhuizen, in het onderlinge verkeer tussen mensen. Kortom, in de moraal stellende structuren. Zeggen dat de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) dit geheel en al beseft is haar wellicht teveel na geven. Een paar mensen binnen deze vereniging zijn echter wel degelijk al een aantal jaren bezig een beleid op poten te zetten dat een dergelijke bewerking nastreeft. We zien dat niet alleen in de recente toenaderingspogingen van jagers richting sportvissers (die veel meer een afspiegeling van de maatschappij vertonen dan jagers). We zien dat ook in de groeiende aandacht voor basisscholen (welke klas is niet te porren voor een "reewildtelling" (3)) en voor samenwerking met de politie (4).

Op het gebied van de natuurgerichte activiteiten is het zichtbaar in de participatie in het "European wetland fund", ook

Zou hier straks ook de jacht verboden zijn? foto Paul Lodewijkx

"Het is fijn om te jagen", foto Fred Hess.

wel genoemd "Euroducks". Dit naar Amerikaans voorbeeld ("ducks unlimited", jaja) recent opgerichte fonds moet steun gaan geven aan projecten die wetlands in Europa trachten te behouden, te beheren en op den duur te verwerven. Het Amerikaans voorbeeld toont wat we ons daarbij moeten voorstellen: groffe schattingen maken op basis van enquetes onder jagers en dan "verantwoorde" quota's vaststellen. "Euroducks" gaat de Europese jager de baglimits verschaffen on-

der het mom van natuurbescherming.

Dit alles is niet af te doen als een simpel lobbyen. Het is een beleid gericht op wat haalbaar is, een beleid dat de grenzen van de maatschappelijke ruimte zorgvuldig verkent. Want die ruimte is nauwer geworden. Daarom moet er niet alleen verkend worden: er moet ook geïnfiltreerd worden. Maar infiltreren in het omringende maatschappelijke veld betekent dat de basis solide moet zijn. Vandaar dat de jagers grote kritiek hebben op

het voorontwerp van de nieuwe Flora- en faunawet. Niet dat de natuurbeschermingsorganisaties er blij mee zijn, integendeel! Maar het zijn deels dezelfde problemen die totaal anders geïnterpreteerd worden. Een voorbeeld: de willekeur die veroorzaakt wordt door het raamkarakter van de wet wordt ook door de jagers gevreesd. De nadere invulling van de wet door middel van Algemene maatregelen van Bestuur maakt het faunabeleid een zeer onzekere aangelegenheid. Voor de natuurbescherming een vreeswekkende situatie, maar voor de jagers eveneens: die voelen zich in hun (vermeende) rechtszekerheid aangetast.

Zonder eksters geen jagers

De bedreigde positie blijkt ook uit de terminologie die de jagers (tegenwoordig) bezigen. De nadruk wordt gelegd op een eerlijk voor je hobby uitkomen: "het is fijn om te jagen". Men kan echter niet zonder de "argumenten" van schadebestrijding en "herstel van natuurlijk evenwicht". Jagers leven van de schade en de eksters. Zonder eksters geen jagers meer. De hele hetze tegen de zwartwitten (ekster, kraai, meeuw) moet in dit licht worden gezien.

Vanuit deze defensieve positie wordt getracht te consolideren door imagobetering. Zoals gezegd, dit wordt op allerlei manieren geprobeerd en in meer dan één richting. Maar de kans dat dit zal slagen is niet groot. De belangstelling voor de jacht is tanende. Jagers mogen denken dat ze al jaren een gezelschap zijn van maar liefst 40.000 man, het geeft tevens aan dat de rek eruit is. Klinkt uit het citaat uit de inleiding (uit 1981) nog een hooghartige toon door dat "we met 23.000 leden zijn", nu, zeven jaar later, telt de KNJV nog steeds dat aantal. De natuurbeschermingsorganisaties groeien wel. De belangstelling voor jacht en aanverwante zaken neemt toe in maatschappelijke kringen. Sommige journalisten zijn letterlijk in botsing geraakt met agressieve jagers. Op hen hoeven de jagers niet meer te rekenen. Een "low profile opstelling naar de media" is niet enkel een eigen keus.

Een dergelijke dodenmars (nu eens niet voor kraaien) moet vrolijk besloten worden. We mogen niet achterover gaan leunen om toe te kijken hoe de publieke opinie zich tegen de jacht keert. Want die publieke opinie moet gevoerd worden met nieuwe en oude feiten, met wetenschappelijk materiaal, met informatie en met acties. Enkel de op handen zijnde Flora- en Faunawet maakt al duidelijk dat voor ons de strijd nog maar dertien jaar geleden begonnen is. •

Noten

- (1) SKF publicatie "Kraaien in de nesten", 1982, p.8.
- (2) Bijvoorbeeld "Nederlandse Jager" 1988 NR.13
- (3) "Nederlandse jager" 1988 NR.13
- (4) "Nederlandse Jager" 1988 NR.13.

Een interview met de aftredende SKF-voorzitter **WELOVERWOGEN MAAR HARD**

Rob Musters

Per september 1988 treedt W.L. Jansen af als voorzitter van de Stichting Kritisch Faunabeheer. Deze functie heeft hij vijf jaar lang met veel enthousiasme vervuld. "Mijn doel is altijd geweest om van Kritisch Faunabeheer een actiegroep te maken die bereid is overleg te plegen en die met duidelijke argumenten voor haar standpunten komt".

"Toen ik aantrad als voorzitter heb ik gezegd: Kritisch Faunabeheer kan zich op een meer volwassen manier gaan opstellen dan enkel en alleen door het dragen van spandoeken. Er zijn nog meer manieren waarop je je ideeën kan uitdragen en beleid beïnvloeden. In die geest heb ik de afgelopen jaren gewerkt. Ik ben ervan overtuigd dat het een goed beleid is geweest: de actie niet overboord gooien, maar uitbouwen via andere wegen".

RM: Voordat u voorzitter werd van Kritisch Faunabeheer bent u veertig jaar ambtenaar van het ministerie van Landbouw en Visserij (Staatsbosbeheer) geweest. In hoeverre hebt u in uw functie van voorzitter gebruik kunnen maken van de ervaring die als ambtenaar opgedaan heeft?

"In de eerste plaats wist ik hoe ambtelijke procedures werken. Er zijn bijvoorbeeld mensen die denken dat minister Braks zeer persoonlijk dingen bedenkt op het gebied van de natuurbescherming en de jacht. Dat is in de praktijk natuurlijk niet zo. Hij weet dergelijke zaken slechts in hele grote lijnen. Als hij ergens naartoe gaat om iets te zeggen, krijgt hij een door één

van zijn ambtenaren geschreven briefje in handen gedrukt. Hij zal daar zelf nog wel iets eigens aan toevoegen, maar veel is dat niet. Wat je dus moet weten is wie er op het ministerie daadwerkelijk het beleid in handen heeft. Bij die mensen moet je namelijk zijn als je iets kwijt wilt of iets wilt weten. Die kennis is mijn inbreng geweest. Ik weet de weg op het ministerie. Daardoor ben je op de hoogte wat er speelt op bepaalde momenten., welke kwesties gevoelig liggen en hoe bepaalde zaken uitgewerkt gaan worden".

RM: Gezien het feit dat de naam Kritisch Faunabeheer niet zo heel goed ligt op het ministerie moet het doorspelen van standpunten en het vergaren van informatie toch met de nodige moeite zijn gegaan.

"Dat de naam van Kritisch Faunabeheer niet zo goed ligt geldt eigenlijk voornamelijk voor de leiding van het ministerie. Op het niveau van de directeur-generaal en secretaris-generaal beschouwt men ons als een stel halve wilden die de meest wonderlijke dingen willen. Het geldt echter zeker niet voor allerlei andere ambtenaren op het ministerie. Het contact met hen

is uitstekend. Ook wat betreft de tweede kamer kan ik zeggen dat daar verschillende mensen rondlopen die duidelijk op onze hand zijn. Het probleem met politici is helaas dat zij de meeste zaken bekijken in het licht van de haalbaarheid. Een politicus zegt: Je hebt gelijk, maar... ik zie in de fractie/de kamer geen enkele mogelijkheid dat we dat erdoor krijgen".

RM: Mijn indruk is dat u meer ziet in het voeren van overleg om iets te bereiken dan in het voeren van acties. In hoeverre is dat juist?

"Dat klopt niet. Het is wel zo dat ik mezelf minder geschikt voel voor actievoeren. Maar beide sporen, overleg en acties, zijn voor een organisatie als de onze volkomen onmisbaar. Acties vinden plaats in de openbaarheid, op straat. Overleg of 'lobbyen' gebeurt binnenskamers. De acties zijn nodig om de publieke opinie je kant uit te krijgen, om mensen wakker te maken en in te lichten over wantoestanden.

De meeste mensen hebben weinig idee van natuurbescherming. Ze kennen eigenlijk maar twee soorten beesten: de ene soort is 'aaibaar', de andere soort eet andere beesten op. Als men een merel ziet die een regenworm aan stukken hakt en opeet vindt men dat gewoon. Het uithalen van een zangvogelnest door een Vlaamse gaai vindt men echter vreselijk. De zangvogels moeten dan opeens worden beschermd en de gaai geschoten. Terwijl het gedrag van de merel en van de gaai biologisch op één lijn

staan. Beperkte kennis over natuurbescherming tref je overigens niet alleen aan bij de 'gewone burger', ook op de landbouwscholen in het land is die kennis schrikbarend gering.

Bij het voeren van acties wil ik wel enkele opmerkingen maken. Allereerst moet je erg zuinig zijn met dat middel. Acties zijn de laatste twintig jaar erg in aantal toegenomen. In het begin maakte het nogal wat indruk als iemand met een stel anderen naar het Binnenhof trok om daar iets kenbaar te maken. Tegenwoordig weet je dat er in de fracties van de tweede kamer geloot wordt, zo van: ik heb gisteren al een protesterende delegatie ontvangen. Vandaag moet jij maar eens gaan zeggen dat die belangrijke zaak wel degelijk onze aandacht heeft. Kortom: het middel actie is behoorlijk gedevalueerd. Ten tweede wil ik opmerken dat ik voor acties ben die op een fatsoenlijke manier uitgevoerd worden, dus geen vechtpartijen, vernielingen enzovoort. Maar nogmaals, acties zijn noodzakelijk om het grote publiek te mobiliseren. De publieke opinie beïnvloedt, zij het zeer langzaam, weer de mensen die het beleid maken. De gemiddelde burger heeft geen contact met beleidsmedewerkers. Wij hebben wel overleg met het ministerie, en met andere organisaties zoals Greenpeace, Lekker Dier, Dierenbescherming, Natuurmonumenten. Door middel van overleg kun je zaken doorspreken en erdoor krijgen. Bij acties gaat het vooral om de grote lijnen. Het zijn twee wegen die uiteindelijk naar hetzelfde doel leiden".

RM: Kunt u een voorbeeld geven van hoe actievoeren en overleggen invloed uitoefenen op de beleidsvorming?

"Neem de ganzengeschiedenis. Wij hebben indertijd de aandacht gevestigd op de ganzen. Wij zeiden dat men van deze trekvogels af moest blijven en dat de boeren de eventuele schade die de ganzen aanrichten vergoed moesten krijgen. Daar zijn ook diverse acties voor geweest. Die hebben tot resultaat gehad dat men zich voor de ganzen is gaan interesseren. Het grote publiek is anders tegen ganzen aan gaan kijken. Als men nu de boeventronies op televisie ziet die op ganzen schieten zijn er veel mensen die zich afvragen of dat nou wel nodig is. Dus, de acties hebben de ganzen in de schijnwerpers gezet. Via de lijn van het overleg hebben we bereikt dat er ook daadwerkelijk een ander ganzenbeleid is gekomen. Zo heeft Braks toch vrij vlot de jacht met levende lok ganzen afgeschaft, een zaak waar tien jaar lang absoluut niet over te praten viel. In de ganzennotitie, hoe slecht verder ook, zijn allerlei zaken te vinden, zoals onze standpunten met betrekking tot schade-taxatie, die niet via acties, maar via overleg en 'lobbyen' binnengekomen zijn".

RM: Wat zijn volgens u de belangrijkste uitgangspunten voor een goed natuurbeheer?

"Allereerst dit. In Nederland is geen ongerepte natuur meer te vinden. Het woord 'natuurbescherming' is daarom niet juist. Beter kun je spreken van 'levensgemeenschappenbescherming'. Binnen die levensgemeenschappen, die ecosystemen zijn nog voldoende natuurlijke processen aanwezig waardoor dingen geregeld worden. Kijk bijvoorbeeld naar de koolmezen. Niemand schiet op koolmezen of vergiftigt ze. Desondanks blijft de stand op peil en wordt de lucht niet verduisterd van de miljoenen koolmezen. Er zijn factoren als predatie, ziektes, eten, parasieten, nestgelegenheid enzovoort die daarvoor zorgen. Een belangrijk uitgangspunt is: laat die levensgemeenschappen, die natuurlijke processen zo ongestoord mogelijk werken en grijp pas in als daar iets heel ergs mee aan de hand is. Als je in de loop der eeuwen ziet waarmee we ons wel bemoeid hebben, blijkt dat hoofdzakelijk ongelukken en verliezen opgeleverd te hebben. Vervolgens het uitgangspunt: laat de wetenschap eens rustig de verschillende natuurlijke processen bekijken. Er bestaat onvoldoende kennis in het land van dingen die in de natuur nodig zijn. Men denkt vaak te weten hoe één en ander werkt in de natuur; door wetenschappelijk onderzoek blijkt het ene na het andere heilige huisje in te storten. Dan blijkt bijvoorbeeld dat Vlaamse gaaien en eksters alleen zangvogelnesten belagen als ze zelf jongen hebben. Alleen op dat moment hebben ze behoefte aan

meer dierlijk eiwit. Ook blijkt dan dat dergelijk predatiegedrag helemaal geen negatieve gevolgen heeft voor de aantallen zangvogels.

Daarbij komt ook een ethisch aspect: je moet niets doodmaken als dat niet nodig is, heb eerbied voor het leven. De interesse en aandacht voor dat laatste is trouwens de laatste tientallen jaren gestegen. Kijk naar de bestrijding van de apartheid en het werk van Amnesty International. Er is een sterker besef gekomen dat je je fatsoenlijk ten aanzien van je medemens moet gedragen. Datzelfde moet je doen ten aanzien van dieren.

RM: Er zijn verschillende organisaties in Nederland die elk een facet van de totale natuurbescherming voor haar rekening nemen. In hoeverre bent u erop gericht geweest om een gezamenlijkheid en samenwerking met die verschillende organisaties te bewerkstelligen?

"We hebben die gezamenlijkheid niet zozeer gezocht. Wel houden we elkaar steeds op de hoogte wat we doen of niet doen, zonder steeds te zeggen: laten we dat eens gezamenlijk aanpakken. Dat wil overigens niet zeggen dat er nooit gezamenlijk acties worden ondernomen. Denk bijvoorbeeld aan de acties binnen het Anti-bont comitee. Iedereen heeft inderdaad zijn specialiteit: Lekker Dier de bio-industrie, het Anti-bont comitee de pelsdieren, Vogelbescherming richt zich, zij het voorzichtig, op de vogels, Greenpeace en hun bemoeienissen met het zee-milieu enzovoort. Voor Kritisch Faunabeheer vormen de in Nederland in het wild levende dieren ons stukje waarvoor we ons inspannen. Met name krijgen daarbij zoogdieren en vogels de aandacht. Tegenwoordig is er ook meer aandacht voor reptielen en amfibieën. Dat zie je ook duidelijk aan de artikelen die er tegenwoordig in de Argus verschijnen. De insecten vallen er tot nu toe nog wat buiten. Elke organisatie heeft dus haar eigen hokje en respecteert dat van de ander".

RM: Tot slot, welke ontwikkelingen binnen kritisch faunabeheer zou u graag zien in de toekomst?

Behalve het uitbouwen van de wetenschappelijke benadering naast het voeren van acties, zou ik graag een nog grotere spreiding van actieve mensen over het hele land zien. Meer mensen zouden actief betrokken moeten worden bij het natuurbeheer in de regio's. In Groningen bestaat nu een dergelijke regionale groep. In Limburg hebben we een heel actieve groep die telkens nieuwe dingen bedenkt en nieuwe zaken aanpakt. Daar is een goede combinatie van wetenschappelijk- en meer actie-gerichte mensen. Door die groep wordt hard, maar weloverwogen gewerkt. Dergelijke groepen zouden we ook moeten hebben in andere regio's".

En de jagers, zij sloegen voort

Kent u mijnheer Schreuder nog? Drie Argussen geleden stonden zijn belevenissen op de achterpagina. Hij had, als grondeigenaar, getracht enige jagers van zijn bezit te weren. Daarbij werd hij door één van de heren met een geweer neergeslagen. Hij liep een zware hoofdwond op en deed, zoals iedereen dat zou doen, aangifte bij de politie vanwege mishandeling. Bij het doen van die aangifte bleek ten eerste dat de politie geen kwaad woord over jagers wilde horen, en ten tweede dat de meppende booswicht zélf een aanklacht had ingediend wegens vernieling van zijn mooie schietgeweer.

Inmiddels zijn we een (stukje) verder in deze zaak. De heer Schreuder ontving enige tijd geleden het proces-verbaal betreffende zijn aanklacht van de officier van justitie. En de zaak blijkt inderdaad, zoals we in Argus 87/4 al verwachtten, flink te stinken.

Het officiële rechtbankstuk wemelt namelijk van de onjuiste feiten. De verklaringen van Schreuder bleken totaal uit hun verband gerukt en waren zeer subjectief weergegeven. De verbaliserende agent had wel heel duidelijk zijn eigen mening (fijne jagers, mooie jagers) in het proces-verbaal laten doorklinken.

Ook is er een voorlopige uitspraak in de aanklacht wegens vernieling. De heer Schreuder wordt "voorwaardelijk niet vervolgd". Hij krijgt dus geen straf, maar deze uitspraak betekent in feite toch een veroordeling. Als hij binnen een jaar nóg eens een geweer met zijn hoofd stukslaat, zal hij wel vervolgd worden.

Een vies zaakje, en zeker geen uitzondering. Om dat maar weer eens te onderschrijven, hebben we nóg zo'n zaakje voor u.

In november 1986 was een vrouw in het Noordhollandse plaatsje Oosthuizen getuige van een ernstige vorm van dierenmishandeling en overtreding van de Vogelwet. Ze zag hoe een jager (die naar zijn zeggen ook zwanendrifthouder is) twee knobbelzwanen doodsloug en zes andere zwanen ving en afvoerde in een aanhangwagen. De vrouw heeft meteen de Rijkspolitie ingeschakeld. De dienstdoende opperwachmeester bleek echter niet vooruit te branden. Uiteindelijk heeft ze toen maar rechtstreeks aangifte gedaan bij de officier van justitie te Alkmaar. Mede door het vertragende politiewerk is de uiteindelijke aangifte geseponerd bij gebrek aan bewijs. De vogels waren letterlijk en figuurlijk gevlogen.

In het radioprogramma Vroege Vogels en in dagblad Trouw werd van dit incident melding gemaakt. En de geschiedenis herhaalt zich: de jager

Vervuiling, virussen, jagers: arme zeehonden

foto Arnoud v.d. Berg

Het mag bekend worden verondersteld. De afgelopen zomer trad een enorme sterfte op onder de zeehonden in het continentale deel van de Noordzee, waarbij ook onze Waddenzee niet gespaard bleef. Door toedoen van het hondeziektevirus (en in mindere mate herpes- en picoRNA-virussen) legden ruim tienduizend van de zestienduizend zeehonden in Noord- en Oostzee tot nu toe het loodje. Gevreesd moet worden, dat uiteindelijk 80 procent van de populatie in dit gebied zal sterven.

De vervuiling van de Noordzee was dus niet de directe oorzaak, maar droeg wel bij tot de sterfte: de weerstand van de zeehonden tegen infecties was erdoor afgenomen. Gevreesd mag worden dat de vervuiling ook een remmende factor zal zijn bij het eventuele herstel van de zeehondenpopulatie. Volgens deskundigen zal dat herstel tien tot dertig jaar gaan duren.

De Noren zitten er allemaal niet mee. Die vinden nog altijd, dat er teveel zeehonden zijn. Een flink aantal zeehonden kon namelijk in de zwaar overbeviste Barentssee en Witte Zee geen voedsel meer vinden, en trok daarom naar de Noorse kust. Een ware ramp, volgens de Noren. "Ze eten

de hele visvoorraad op, en verstoren zo het Natuurlijk Evenwicht!" roepen ze. Graag zouden ze het afschotquotum van 16.000 stuks, dat hun is toegestaan, verhoogd zien. Over dubbele moraal gesproken.

De sterfte onder de zeehonden in de Deens-Duitse Waddenzee vormt wel een streep door de rekening van de jagermannen aldaar. Die zagen de jacht op deze aardige diertjes gaarne weer geopend. In mei van dit jaar, terwijl de sterfte al aan de gang was, pleitten ze daar nog voor. Hun argumentatie (steeds meer zeehonden, daardoor steeds harder klagende vissers) is nu natuurlijk niets meer waard. En dat zal ze niet lekker zitten, want eigenlijk willen de jagers heropening van de jacht "omdat ze het gewoon leuk vinden om te jagen", aldus voorzitter Nienhuys van de Waddenvereniging. Dat lolletje gaat voorlopig dus niet door.

Arme zeehonden. Zwaar geplaagd door vervuiling, ziektes en afschot. En mochten de aantallen ondanks dat alles toch weer gaan stijgen, dan staan de groene mannen klaar om ze te lijf te gaan. Dan kan je toch maar beter een reuzenpanda zijn.

RD

dient tegen de vrouw een aanklacht in wegens smaad. Wie schetst vervolgens ieders verbazing als deze klacht wél serieus wordt genomen! De vrouw wordt door de officier van justitie in gelegenheid gesteld strafvervolgning te voorkomen door het betalen van een boete van tweehonderd gulden. Hierop gaat zij uiteraard niet in. En na onder andere gehoord te zijn door de rechter-commissaris wordt ze uiteindelijk gedagvaard om terecht te staan wegens smaad. De rechtszaak dient in

september. Hoe zal dat nu weer aflopen.

Wat zijn dit toch voor merkwaardige toestanden? We hebben allerlei prachtige wetten ter bescherming van mens en dier, maar wie, als goed burger, melding maakt van overtredingen, krijgt een aanklacht aan z'n broek en wordt het leven zuur gemaakt. Staan jagers soms boven de wet? Dan wordt het toch tijd dat ze daar eens ónder worden gebracht.

FH & RD

Op 13 oktober 1969 overkomt Paul in Amsterdam een verkeersongeluk waarbij hij een zware schedelbasisfractuur oploopt en wellicht hersenletsel. Hij ligt zes weken in coma. Na een moeizaam herstel geven de artsen Paul in 1972 toestemming om weer met de racerij te beginnen.

Hij maakt zijn rentree tijdens de races in Tubbergen. Hij is echter niet zo succesvol als de jaren ervoor, mede doordat een goede motor ontbreekt. Halverwege de TT van Assen stopt hij. Op halve kracht te moeten rijden op een vier jaar oud machientje vindt hij te frustrerend.

Als gevolg van het verkeersongeval heeft Paul een hersenbeschadiging opgelopen, die hem epileptische aanvallen bezorgt. Als de toevallen zich steeds frequenter manifesteren wordt hij arbeidsongeschikt verklaard en moet hij zijn eigen bedrijfje (reparatie en onderhoud van machines) opgeven.

Door de ontstane overmaat aan vrije tijd komt hij op zijn wandelingen steeds nauwer in contact met de natuur rond Nederhorst den Berg. Hij raakt gefascineerd door de vogels in dit waterrijke gebied, en gaat deze bestuderen en fotograferen. In korte tijd maakt hij zich alle trucs van de vogelfotografie vanuit de schuiltent

meester. Met engelengeduld weet hij uiterst schuwe vogels op de plaat te krijgen. Zijn foto's van de woudaapjes, purperreigers en de 'knipjes van de snipjes' zijn terecht beroemd. Hij bereikte een vrijwel ongekende graad van perfectie en schoonheid in zijn opnames. Dit niet in de laatste plaats dankzij zijn zelf ontworpen en gebouwd statief, een soort affuit! Dit statief stelde hem in staat opnames te maken die voorheen technisch voor onmogelijk werden gehouden. Hij kon relatief lange sluitertijden benutten in combinatie met een teelens van 800 mm!

Ook tijdens het uitoefenen van de vogelfotografie speelde de epilepsie hem parten. Meermaals raakte hij te water tijdens toevallen en verspeelde zo camera's.

Binnen enkele jaren had hij een indrukwekkende collectie dia's opgebouwd en ging hiermee de boer op: hij verzorgde lezingen voor scholen, natuurwerkgroepen enzovoort. Hierbij deed hij velen verbaasd staan over de vogelrijkdom rond Nederhorst den Berg.

Hij stak zijn standpunt over de jacht niet onder stoelen of banken. Op cynische wijze stelde hij het optreden van met name eendenjagers aan de kaak. Een directe confrontatie met jagers

In memonam PAUL LODEWIJKX

Op donderdag 11 augustus is Paul Lodewijkx overleden op 41-jarige leeftijd. In zijn woonplaats Nederhorst den Berg is Paul tijdens een epileptische toeval te water geraakt en verdronken.

Paul is in natuurbeschermingskringen vooral bekend door zijn uitstekende vogelfoto's en zijn eenmansacties tegen de jacht in zijn woonplaats. Veel minder bekend is zijn carrière als motorcoureur.

In 1968 won hij op zijn, samen met twee maats, ontworpen en gebouwde Jamathi de TT van Assen in de 50cc-categorie. Met een fantastische eindsprint versloeg hij de Westduitse favoriet Hans Georg Anscheidt. Een jaar later zegevierde hij op dezelfde motor in wedstrijden in de Grote Prijs van Joegoslavië, Tsjechoslowakije en Italië. Dit leverde hem de tweede plaats in de wereldtitelwedstrijd op, pal achter Angel Nieto. Paul betekende toentertijd veel voor de Nederlandse wegrace-wereld. Zijn prestaties zijn voor vele coureurs een enorme stimulans geweest. Hij was een grote man in een kleine klasse.

ging hij niet uit de weg, integendeel. Tijdens de jacht vanuit hutten op de Spiegelpolder in zijn woonplaats ging hij met z'n bootje tussen de lokeenden liggen. Met een sloopstoeter 'waarschuwd' hij de jagers vervolgens dat de eenden eraan kwamen. Paul had een treffende vergelijking over de jacht met behulp van lokvogels: 'Een bokswedstrijd tussen Mohammed Ali en Jules de Korte is sportiever!'. Zodra Paul in de polder verscheen, dropen de jagers af.

Vele kennissen van Paul hebben hetgeen op donderdag 11 augustus gebeurd is, gevreesd. Het was tot op zekere hoogte onvermijdelijk. Paul kon niet meer buiten het fotograferen in de natuur. Dit werd des te duidelijker toen ik Paul dit jaar in mei bezocht in het epileptisch centrum te Heemstede, waar hij ter observatie verbleef voor een periode van drie tot vier maanden.

Hij toonde zich als een gekooid dier; binnen te moeten zitten, en dat nog wel tijdens het broedseizoen! Na twee weken gaf hij er de brui aan en ging naar huis. De lokroep van het vrije veld was niet te weerstaan, met uiteindelijk een triest gevolg.

De natuurbescherming verliest met Paul een goede vriend, kameraad en medestrijder en een excellent vogelfotograaf. Fred Hess

ARGUS

INTERNATIONAL

Jacht in Canada

In tegenstelling tot in Nederland en andere Westeuropese landen, worden er in Canada en Amerika vrij nauwkeurige jachtstatistieken bijgehouden. Niet dat deze de eenden en ganzen een dienst bewijzen. Integendeel, hoe meer vogels er zijn, hoe hoger de jachtquota kunnen zijn. Maar als er dan toch gejaagd wordt kan het geen kwaad te weten hoeveel dieren slachtoffer zijn geworden.

Uit de geregelde rapportage van de Canadian Wildlife Service blijkt dat het aan de overkant van de oceaan om miljoenen gaat. Om een indruk te geven: in Canada werden er tussen 1983 en 1986 gemiddeld ruim 2,5 miljoen eenden per jaar gedood ('are taken'), waaronder 1,7 miljoen grondeenden. De wilde eend komt het algemeenst voor en is ook de meest geschoten eend. Twee Amerikaanse soorten, de zwarte eend en de groenvleugeltaling, zijn respectievelijk tweede en derde.

Deze schattingen worden gemaakt, op basis van vragenlijsten die groepen jagers invullen. Alle gegevens worden verzameld door organisaties met agrarisch klinkende namen als National Harvest Survey en Species Composition Survey.

Het totale ganzenafschot per jaar (1979-1986) in Canada en Amerika samen ligt gemiddeld rond de 2,5 miljoen, maar de aantallen kunnen sterk wisselen. Gemiddeld neemt Canada 0,7 miljoen ganzen voor haar rekening. Over het algemeen is er een achteruitgang te bespeuren in het aantal jagers en het aantal geschoten eenden. De ganzenjacht nam toe in Canada van 1974 tot 1982, maar stabiliseerde zich daarna. In Amerika is echter een afname te zien.

Wie meer wil weten slaat er onderstaand rapport op na. LN

Canadian Wildlife service (1988). Recent changes in waterfowl hunting effort and kill in Canada and the USA. Progress Notes no.175.

KORT NIEUWS

Kamikazeduiven

De domste Nederlandse Jager van de laatste tijd? Dat was ongetwijfeld de groenrok die, notabene op een terrein van Natuurmonumenten, een levensgrote das neerknalde. De slimmerik ging vervolgens ook nog eens naar de opzichter met de woorden "moet je zien wat ik nou voor een raar beest geschoten heb ...weet jij wat dat is?" Waarop hij natuurlijk prompt zijn jachtvergunning voor het betreffende terrein kwijtraakte.

Toch gaat de prijs voor het meest achterlijke omgaan met dieren dit keer naar een Engelsman. Het betreft hier een duivenhouder uit Bristol. Al enkele malen had deze meneer toe moeten zien, hoe een havik één van zijn duifjes uit de lucht plukte. Wat deed hij dus? hij rustte een aantal van

zijn duiven uit met een flinke lading springstof. Kwam een havik bij één van die beestjes in de buurt, dan bracht hij de springstof vanaf de grond radiografisch tot ontploffing. "Het kost je een duif, maar die havik doet het ook niet meer". Een ware vogelliefhebber dus. De Engelsen blijven een vreemd volk. RD

op de zelfde lijn

Stichting leefmilieu

De Stichting Leefmilieu, gevestigd te Antwerpen, is zo'n beetje te beschouwen als de Belgische tegenhanger van onze Stichting Natuur en Milieu. Naast een eigen blad (dat ook "Leefmilieu" heet) geeft men een reeks brochures over praktische milieube-

scherming, een aantal dossiers over meer technische aspecten van milieuproblemen en een steeds groeiende reeks monografieën uit. De laatste uitgaven zijn wel het meest opvallend. Het zijn boeken met een omvang van 200 tot 400 pagina's, die in de winkel 20 tot 30 gulden kosten. Er worden onderwerpen in behandeld als geurhinder, lawaaibeheersing en het beheer van onze zeeën.

Op 24 februari jongstleden werd de Stichting vanwege deze activiteiten gelauwerd (zo heet dat op z'n Belgisch) door de Rijksuniversiteit Gent. In persoon van haar voorzitter kreeg de Stichting daar een eredoctoraat aangeboden. Reden genoeg om eens wat uitgebreider te kijken naar de monografieën, de paradepaardjes van de Stichting.

Het zojuist verschenen 28e (!) deel van de reeks gaat over het stedelijk leefmilieu in de Middeleeuwen. De historicus Poulussen heeft zich begraven in oude stadsplakaten, gebodsboeken en geschriften en heeft getracht zich daaruit een beeld te vormen van het leefmilieu in Antwerpen van 1500 tot 1800. Dat is hem wonderwel gelukt. Gloedvol beschrijft hij een smerige, aan alle kanten stinkende stad, waar hopen mest van de straten langzaam de dode grachten ingleden, waar varkens tussen het afval en de lijken van de overleden karrepaarden rondwroetten, waar talloze metaalbedrijfjes voor voortdurende herrie en kwalijke dampen zorgden, waar het water door de activiteiten van vlasrotterijen soms gitzwart zag, en waar raffinaderijen en stokerijen er geregeld voor zorgden, dat alles onder de roet zat. "Vroeger was alles beter", jaja. Toch waren er ook lichtpuntjes. Het schieten van eenden en reigerachtigen in de stad en de naaste omgeving daarvan was toen al verboden. De reigers en de ooievaars hadden de reputatie van nuttige insectenverdelgers, terwijl ook esthetische en ethische aspecten volgens de auteur zeker een rol speelden. Leerzaam is het trouwens ook om te lezen hoe al in 1661 getracht werd de overbevissing van de Schelde tegen te gaan met behulp van een soort vangstquota. En in 1762 eisten de boeren van Vollezele voor het eerst een schadeloosstelling voor de vraat veroorzaakt door voor de jacht gekweekte konijnen, die afkomstig waren uit reservaten waar de adel alvast maar de roofdieren had uitgeroeid. Niets nieuws onder de zon, dus.

Als de kwaliteit van deze monografie typerend is voor de hele serie, dan kan ik hem van harte aanbevelen. Wanneer komt er een deel over de moderne inzichten omtrent faunabeheer en natuurontwikkeling uit? Ik ben benieuwd. RD

P. Poulussen. Van burenlust tot milieuhinder. Monografie nr.28, Stichting Leefmilieu, Kipdorp 11, Antwerpen; 208 pag.